

SOSIAALITYÖN KELTANOKAT

Narratiivinen tutkimus työuran aloittamisesta sosiaalityössä

Anu Mikkonen

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Jyväskylän yliopisto

syksy 2018

Tiivistelmä

SOSIAALITYÖN KELTANOKAT

Narratiivinen tutkimus työuran aloittamisesta sosiaalityössä

Anu Mikkonen

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Syksy 2018

Ohjaaja: Kati Turtiainen

67 sivua, 1 liite

Tässä pro gradu -tutkielmassani halusin saada selville, millaisia kokemuksia sosiaalityöntekijöillä on ensimmäisestä oman alansa työstä. Rajasin tutkimuksen koskemaan niitä sosiaalityöntekijöitä, jotka ovat aloittaneet työuransa julkisen sektorin työpaikassa.

Keräsin tutkimusaineistoni julkaisemalla kirjoituspyynnön, jossa pyysin tutkimukseen osallistuvia henkilöitä kirjoittamaan omista kokemuksistaan ja kuvaamaan ajatuksiaan ja tunteitaan ensimmäisessä työpaikassaan. Aineistonkeruun aikana sain 15 sosiaalityöntekijän kertomusta, joiden pituus vaihteli yhdestä A4-liuskasta kuuteen liuskaan. Kaikki kirjoittajat olivat naisia. Kolmen sosiaalityöntekijän kertomukset ajoittuvat 1970-luvulle ja osa nykyaikaan. Kaikkien kertomusten ajallinen ulottuvuus ei käynyt teksteistä ilmi.

Tutkimukseni on narratiivinen tutkimus, mikä tarkoittaa tarinoiden tai kertomusten tutkimusta. Narratiivinen tutkimus on mahdollista tehdä monella eri tavalla, eikä sen tekemiseen ole olemassa selkeitä rajoja. Tässä narratiivisessa tutkimuksessani halusin antaa kertojille vapauden tehdä valintoja ja kirjoittaa heille merkityksellisistä kokemuksista. Aineiston analyysiä varten luin kertomukset monta kertaa. Ensimmäisellä lukukerralla kirjasin ylös ensivaikutelman, joka minulle jäi. Sen jälkeen etsin kertomuksista yhtäläisyyksiä, joiden perusteella luokittelin kertomukset neljään eri luokkaan. Nimesin nämä luokat kertomuksiksi kaaoksesta, kertomuksiksi kokemuksen kautta oppimisesta, kertomuksiksi onnistuneista aluista sekä kertomuksiksi hätkähdyttävistä asiakastilanteista. Annoin kertojille salanimet.

Neljän kertojan teksteissä kuvattiin työn alkua kaaosmaiseksi. Työyhteisöissä ilmeni suuria puutteita, esimerkiksi työntekijöitä oli liian vähän ja perehdytys oli puutteellista. Työntekijä ei välttämättä saanut tukea kollegoiltaan tai esimieheltään.

Kokemuksen kautta oppimisestaan kirjoittaneet viisi työntekijää toivat esille, että uran alussa koetut vaikeat tilanteet ovat auttaneet heitä työssään myöhemmin. Työ on ollut heille kaikille aluksi haastavaa ja kuormittavaa. Ristiriita koulutuksen ja työelämän välillä on ollut heidän kokemuksensa mukaan suuri ja virkavastuu on tuntunut painavalta.

Työyhteisön antama tuki helpottaa uudessa työssä selviytymistä ja auttaa perehtymistä. Neljä sosiaalityöntekijää kuvaa ensimmäisiä työkokemuksiaan myöhemmän uran kannalta parhaaksi mahdolliseksi. Työparityöskentely, työyhteisön luottamus ja tuki ovat olleet niitä tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet myönteisesti neljän kertojan kokemuksiin. Hiljaisen tiedon ja ammattitaidon kertyminen vie runsaasti aikaa ja siihen tarvitaan vuorovaikutusta kokeneempien kollegojen kanssa.

Kaksi sosiaalityöntekijää kertoo yksityiskohtaisesti mieleen painuneista hätkähdyttävistä asiakastilanteista ja niiden herättämistä tunteista.

Avainsanat: sosiaalityö, sosiaalityöntekijät, noviisit, narratiivinen tutkimus

Sisällys

1 JOHDANTO.....	4
2 TUTKIMUKSEN TAUSTA	7
2.1 Työhön perehtyminen	7
2.2 Sosiaalityön noviisivaiheen tarkastelua	9
3 SOSIAALITYÖN ASIAANTUNTIJUUDEN ULOTTUVUUKSIA.....	13
3.1 Tiedot ja taidot	13
3.2 Arvot ja etiikka	16
3.3 Tunteet osana sosiaalityön asiantuntijuutta	18
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	20
4.1 Tutkimuskysymys	20
4.2 Aineiston keruu ja aineisto	20
4.3 Narratiivit tutkimuksen kohteena.....	22
4.4 Tutkimusaineiston narratiivinen analyysi	24
4.5 Eettinen pohdinta	25
5 KERTOMUKSIA ENSIMMÄISISTÄ TYÖPAIKOISTA	29
5.1 Kertomuksia kaaoksesta	29
5.2 Kertomuksia kokemuksen kautta oppimisesta.....	35
5.3 Kertomuksia onnistuneista aluista	42
5.4 Kertomuksia hätkähdyttävistä asiakastilanteista.....	47
6 TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETO JA POHDINTA	54
7 LOPUKSI	58
LÄHTEET	60
LIITE: Kirjoituspyyntö.....	67

1 JOHDANTO

Sain ensikosketukseni sosiaalityöntekijän työhön huhtikuussa 2014. En ollut aikaisemmin varsinaisesti tehnyt sosiaalityötä, vaikka kaikki aikaisemmat työpaikkani liittyivät ihmisten kanssa työskentelemiseen. Lisäksi sosiaalityön opintoni olivat vasta alkuvaiheessa. Sosiaalityöntekijän viransijaisuuden aloittaminen oli eräänlainen hyppy tuntemattomaan. Alkuvaihe oli yhtä kaaosta. Sosiaalityön asiakastyö, tietojärjestelmät, lainsäädäntö, työkäytännöt ja koko palvelujärjestelmä olivat minulle uusia. Vasta kuukausien kuluttua koin ymmärtäväni työstäni jotain ja osaavani edes jotakin. En olisi selviytynyt työtehtävistäni mitenkään ilman kokeneempien työkavereiden tukea ja tiimityöskentelyä. Podin jatkuvaa häpeää ja huonoa omaatuntoa siitä, kun jouduin vaivaamaan työkavereita kysymyksilläni aina uudelleen. Tunsin olevani taakka työyhteisölle ja pettymys asiakkaille, jotka odottivat saavansa pitkään odotettuaan vihdoinkin keskustella palveluistaan asiantuntijan kanssa. Toisaalta sosiaalityöntekijänä aloittaminen avasi uuden, kiehtovan maailman erilaisessa työssä kuin mitä olin koskaan aikaisemmin tehnyt.

Olen aikaisemmin suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon, johon liittyen olen tehnyt monenlaista työtä enimmäkseen epätyypillisissä työsuhteissa. Pätkä- ja silpputyöntekijänä minulla on siis monipuolista työkokemusta monenlaisista eri työpaikoista. Uuden työn aloittaminen on aina antoisaa, joskin työlästä. Näin ollen koen hallitsevani uuteen työpaikkaan menemisen ja uuden työn oppimisen perusteet. Koen myös olevani joustava ja valmis oppimaan uuden työn sekä kasvamaan osaksi työyhteisöä. Sosiaalityöntekijänä aloittaminen poikkesi kuitenkin kaikista aikaisemmista kokemuksistani juuri siinä, miten paljon eri elementtejä työhön sisältyi. Verrattuna aikaisempiin työpaikkoihin koin aloitusvaiheen kestävän huomattavasti pitempään virkavastuun, työn määrän, byrokratian, aikataulutuksen kuin asiakastyönkin vuoksi. Asioiden selvittäminen vei aikaa ja koko ajan yritin pysyä ajan tasalla lukuisista päällekkäin etenevistä prosesseista. Asiat olivat jatkuvasti keskeneräisiä.

Sosiaalityöntekijän sijaisena on voinut aikaisemmin työskennellä ilman muodollista pätevyyttä. On ollut yleistä, että esimerkiksi sosionomit ja sosiaalityön opiskelijat työskentelevät sosiaalityöntekijän sijaisina. Lastensuojelu ja aikuissosiaalityö ovat erityisesti niitä sosiaalityön alueita, joissa on paljon avoimia virkoja ja työntekijöitä vailla

muodollista pätevyyttä. Kunnissa ilmenee yleisesti vaikeuksia saada päteviä työntekijöitä avoinna oleviin virkoihin ja sijaisuuksiin. Työntekijöiden lähtökohdat ovat siis aikaisemmin voineet olla keskenään hyvinkin erilaisia. Toisaalta tilanteen arvioidaan parantuvan, koska monet muodollista pätevyyttä vailla olevat sosiaalityöntekijät opiskelevat työn ohella. Työn ohessa opiskelun mahdollisuuksia on lisätty viime vuosina. (Keskinen, Kiiski, Kuusinen-James & Vuorijärvi 2017, 12, 15, 28, 31.) Talentia ry:n selvityksen mukaan peräti 82 % vuosina 2012-2013 valmistuneista kyselyyn vastanneista sosiaalityöntekijöistä oli työskennellyt omaa opiskelualaansa vastaavassa työssä ennen valmistumistaan (Landgrén & Pesonen 2014, 10).

Tällä hetkellä sosiaalityön toimintaympäristössä tapahtuu suuria muutoksia. Uusi sosiaalihuoltolaki ja laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä ovat hiljattain tulleet voimaan (Sosiaalihuoltolaki 2014; Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 2015). Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita ja rakenteita yhdistetään niin kutsutun sote-uudistuksen myötä. Palveluja siirretään kuntien omasta toiminnasta yritysten järjestettäväksi ja asiakkaiden valinnanvapautta lisätään. Lisäksi globalisaatio ja digitalisoituminen näkyvät koko yhteiskunnassa, myös sosiaalityön kentällä. (Lindh, Pohjola, Juvonen & Romakkaniemi 2018, 9.)

Tämä sosiaalityön pro gradu -tutkielmani on narratiivinen tutkimus niistä kertomuksista, joissa sosiaalityöntekijät kuvaavat aloitusvaihetta ensimmäisessä oman alan työpaikassaan. Olen kiinnostunut siitä, millaisia kertomuksia sosiaalityöntekijät tuottavat työn aloitusvaiheesta. Aineistoni koostuu 15 sosiaalityöntekijän kertomuksesta.

Pro gradu -tutkielmani antaa puheenvuoron uusille sosiaalityöntekijöille ja heidän kokemuksilleen. Osa kertojista on aloittanut työnsä vain vähän aikaisemmin. Pitkän uran tehneet sosiaalityöntekijät tarkastelevat vuosikymmenien takaista uransa alkua. Tutkimuksen tuloksista voi olla yhteiskunnallista hyötyä esimerkiksi perehdyttämiskäytäntöjen kehittämiseen, sosiaalityön ja laajemmin sosiaalialan koulutukseen sekä työnohjaukseen. Toivon, että tutkielmani edesauttaa yliopistoja ja työyhteisöjä kehittämään sekä käytännön jaksojen opetusta että siirtymävaihetta opiskelusta työelämään. Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia on mahdollista hyödyntää myös henkilöstöhallinnon ja johtamisen käytännöissä.

Tutkielmani toisessa luvussa kuvaan työhön perehtymistä ja perehdyttämistä ja sosiaalityön noviisivaihetta. Kolmannessa luvussa tarkastelen sosiaalityössä vaadittavan asiantuntijuuden ulottuvuuksia tietojen ja taitojen sekä arvojen ja etiikan osalta. Neljännessä luvussa muotoilen tutkimuskysymykseni, kuvaan tutkimuksen kulun ja kirjoitan narratiivisesta tutkimuksesta tutkimusmenetelmänä. Luvussa viisi kuvailen, luokittelen ja analysoin aineistoani. Yhteenveto ja pohdinta -luvussa kuvaan tutkielmani keskeiset tulokset ja teen niistä johtopäätöksiä.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTA

2.1 Työhön perehtyminen

Työhön perehtyminen kuuluu noviisivaiheeseen työuran alkuvaiheessa, mutta myös aina uuteen työpaikkaan siirryttäessä. Sosiaalityöntekijän työ on asiantuntijatyötä, jossa perehdyttämisellä on merkittävä rooli. Työn oppiminen vaatii laajan koulutuksen, mutta myös yksilöidyn perehdytyksen työtehtävään. Työturvallisuuslain 14 § velvoittaa työnantajaa perehdyttämään työntekijä työhön, työpaikan olosuhteisiin, työvälineisiin ja työtapoihin (Työturvallisuuslaki 2002).

Perehdyttäminen tarkoittaa työympäristön järjestämistä niin, että työntekijällä on mahdollisimman hyvät lähtökohdat työn aloittamiseen ja uuden oppimiseen. Kyse on myös oikeanlaisen tiedon saamisesta oikea-aikaisesti. Perehdyttäminen ei silti ole pelkkää tiedon siirtämistä. Perehdyttämisen tavoitteena on siis se, että työntekijä selviytyisi pian mahdollisimman itsenäisesti työssään. Laajemmin perehdyttämisellä tarkoitetaan myös työntekijän jaksamisen ja työtyytyväisyyden tukemista. Onnistunut perehdytys suunnitellaan siten, että siinä huomioidaan myös työntekijän aikaisempi osaaminen. Työntekijä on siis aktiivinen toimija ja suunnittelee omaa perehdyttämisohjelmaansa yhdessä työyhteisön kanssa. Työntekijä on itse avainasemassa erityisesti osaamisensa puutteiden havaitsemisessa. Etenkin sosiaalityön kaltaisessa asiantuntijatyössä voidaan ajatella, että työntekijä pikemminkin aktiivisesti perehtyy kuin on perehdyttävänä. Vaatiihan työkin sosiaalityöntekijältä erittäin aktiivista suuntautumistapaa. Sosiaalityöntekijä joutuu aktiivisesti ponnistelemaan osaamisensa kasvattamiseksi työuransa alkuvaiheessa. (Kupias & Peltola 2009, 19-20, 47, 70, 116.)

Asiantuntijaksi tulemisessa on kyse yksilöllisestä oppimisprosessista, jossa työntekijä omaksuu tietoa ja asenteita. Lisäksi kyse on kasvamisesta työpaikan ja profession jäseneksi. Työntekijä oppii toimimaan profession arvojen, taitojen ja työtapojen mukaisesti, työskentelemään muuttuvissa tilanteissa, jonka myötä hän tulee hyväksytyksi työyhteisöä laajemmassa ammatillisessa yhteisössä. Professio käsitteenä liittyy sellaisiin ammatteihin, jotka vaativat korkeakoulutuksen tuoman muodollisen pätevyyden ja joihin liittyy erityinen

vastuu. Professioniin, kuten sosiaalityöhön, liittyy vahva lainsäädännön asettama ja eettinen perusta. (Boshuizen, Bromme & Gruber 2004, 4-6.)

Sosiaalityöntekijälle kertyy työuran aikana runsaasti niin sanottua hiljaista tietoa. Sillä tarkoitetaan sellaista ammatillista tietoa, jota on vaikea pukea sanoiksi ja joka karttuu kokemuksen myötä. Hiljainen tieto on eräänlaista tilanteisiin ja käytäntöihin liittyvää tietoa. Työntekijöiden suuri vaihtuvuus vaikuttaa niin, että työntekijöillä ei ole hiljaista tietoa, eikä sitä kerry. Anita Sipilän (2011) sosiaalityön asiantuntijuutta koskevasta tutkimusaineistosta käy ilmi, että kyselyyn vastanneet sosiaalityöntekijät pitävät hiljaisen tiedon näkyväksi saamista välttämättömänä. Perehdyttäminen liittyy olennaisesti hiljaisen tiedon kertymiseen ja siirtymiseen uusille työntekijöille. Kun perehdyttämiseen ei ole tarpeeksi aikaa, ei hiljainen tietokaan siirry uusille työntekijöille. Näin ollen aikaa tukeen ja konsultaatioon on oltava riittävästi. (Sipilä 2011, 125, 127-129, 131, 134.)

Sosiaalitoimen ja terveydenhuollon perehdyttämisen käytäntöjä ja perehdyttämisen puutteita voidaan tarkastella myös suhteessa työhyvinvointiin ja viihtyvyyteen. Maarit Vartian (1992) tutkimuskohteena on yhden kunnan sosiaalitoimen ja terveydenhuollon perehdyttämisen käytännöt ja sen puutteet. Hän määrittelee perehdyttämisen laajasti työhön, työyhteisöön ja organisaatioon tutustuttamisena ja opastamisena. Perehdyttämisen tavoitteena on se, että työntekijä sopeutuu työhön ja hallitsee työn itsenäisesti. Onnistunut perehdyttäminen parantaa myös työntekijän henkistä hyvinvointia ja jaksamista. (Vartia 1992, 7-9, 21.)

Vartian (1992) tutkimustuloksista käy ilmi, että uudet työntekijät kokivat tuntevansa hyvin oman työnsä ja työyhteisönsä tavoitteet, mutta laajempi organisaation tuntemus puuttui. Noin puolet työntekijöistä koki puutteita perehdyttämisessä ja lähes yhtä moni oli kokenut itsensä taakaksi muille työntekijöille. Iältään vanhemmat työntekijät kokivat enemmän stressiä ja väsymystä. Työtovereiden myönteinen suhtautuminen uuteen työntekijään sekä tunne työn hallinnasta ennakoivat työssä viihtymistä ja työpaikassa pysymistä. Onnistunut perehdyttäminen edellyttää uusien työntekijöiden yksilöllisten valmiuksien ja tarpeiden huomioon ottamista. (Vartia 1992, 32, 48, 61-62, 75.)

Sosiaalityöntekijöiden perehtymisvaihetta voidaan tarkastella myös muiden asiantuntija-ammattien tutkimuksen kautta. Patricia Benner (1991) on analysoinut asiantuntijuuden kehittymistä hoitotyössä. Hän kirjoittaa, että työntekijä oppii asiakastapauksista ja kehittää

ajan myötä tiedostamattaan tietynlaisia toimintamalleja eri tilanteisiin. Työntekijä ikään kuin luo tiettyjen merkkien perusteella syy-seuraus -suhteita ja olettamuksia. Nämä asiakastilanteet eivät kuitenkaan ole sellaisia, että niistä olisi mahdollista kehittää sanallisia yleisohjeita työhön. Kyse on niin sanotusta hiljaisesta tiedosta, jota työntekijät soveltavat uusissa tilanteissa. (Benner 1991, 9, 24-25.)

Benner soveltaa asiantuntijuuden kehittymistä koskevassa teoriassaan Hubert L. Dreyfusin ja Stuart E. Dreyfusin mallia. Mallin mukaan asiantuntijuus kehittyy viiden vaiheen kautta. Nämä vaiheet ovat noviisivaihe, edistynyt aloittelija, pätevä, taitava ja asiantuntija. Mielestäni tämä malli on sovellettavissa myös sosiaalityöntekijän osaamisen kehittymiseen. Noviisivaiheessa uusi työntekijä tarvitsee laajaa perehdytystä ja erilaisia toimintaohjeita. Uusi työntekijä ilman työkokemusta ei pysty toimimaan työssään joustavasti ja tehokkaasti. Hän ei välttämättä hahmota käytännön yhteyttä teoriaan eikä pysty ennakoimaan tilanteita. (Benner 1991, 28, 33-34.) Työkokemus tuo työntekijälle ammattitaitoa toimia vaihtuvissa tilanteissa.

Psykologien ammatillistumista ja uran alkuvaihetta koskevaa tutkimusta voidaan niin ikään soveltaa sosiaalityöntekijöiden uran alkuvaiheen hahmottamiseen. Strasser ja Gruber (2004) kirjoittavat, että uusi työntekijä luultavasti kokee työn alkuvaiheessa turvattomuuden ja epävarmuuden tunteita. Hänellä ei ole valmiita toimintamalleja. Näin ollen on luonnollista, että työntekijä tekee asiakkaan kertoman perusteella niin sanotusti turvallisia ja loogisia johtopäätöksiä. Työntekijä ei välttämättä pysty lainkaan joustavuuteen ja luovuuteen uransa alkuvaiheessa. (Strasser & Gruber 2004, 12.) Aloittavien sosiaalityöntekijöiden tilanne on vastaavanlainen, koska kyse on niin ikään korkeakoulutusta vaativasta asiantuntijan työstä.

2.2 Sosiaalityön noviisivaiheen tarkastelua

Noviisivaiheella tarkoitetaan uuden työntekijän uran alkuvaihetta. Työntekijä voi olla joko muodollisesti pätevä tai vielä alan opiskelija, mutta työkokemusta on vain vähän tai ei lainkaan. Noviisivaiheen pituuden määrittely tarkasti voi olla mahdotonta, sillä työssä tarvittavien tietojen ja taitojen laajuus voi vaihdella. (Eteläpelto & Collin 2004, 232.)

Sosiaalityöntekijäksi on mahdollista päätyä sattumalta, kesken sosiaalityön opintojen tai aikaisempina vuosina jopa kokonaan ilman sosiaalityön koulutusta. Nykyään ei enää ole mahdollista toimia sosiaalityöntekijänä ilman koulutusta, sillä vuonna 2015 voimaan tulleessa laissa määritetään kelpoisuusehdot sosiaalityöntekijän sijaiselle (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 2015). Muodollinen pätevyys saavutetaan vaadittavan koulutuksen kautta, mutta sosiaalityössä tarvittavan ammattitaidon hankkimiseen tarvitaan lisäksi työkokemusta (Boshuizen, Bromme & Gruber 2004, 5). Koulutuksen tavoitteena on siis sekä valmentaa opiskelijoita työskentelemään sosiaalityöntekijöinä että valmentaa elinikäiseen oppimiseen (Prince & Boshuizen 2004, 133).

Sosiaalityöntekijän työhön liittyy niin monenlaisia eri osaamisalueita, että uusi sosiaalityöntekijä ei voi olla oman työnsä asiantuntija heti työsuhteensa alussa. Lainsäädäntö ja monenlaiset eri toimintaohjeet muovaavat työtä ja työn käytäntöjä. Eri kunnissa sosiaalityön käytännöt ja rakenteet voivat olla hyvin moninaisia. Siirtymä työelämään ei ole välttämättä helppo prosessi, vaan uuteen ympäristöön sopeutuminen aiheuttaa stressiä ja häiritsee oppimista (Prince & Boshuizen 2004, 136).

Noviisityöntekijällä ei yleensä ole riittäviä pohjatietoja ja hän saattaa tehdä paljon virhepäätelmiä. Asiantuntija pystyy peilaamaan esimerkiksi asiakastapauksen tietoja useisiin eri konteksteihin, mutta noviisilla ei vielä ole tämänkaltaisia, kokemuksen myötä muodostuvia tietokokonaisuuksia. (Boshuizen 2004, 78, 83.)

Uraansa aloittava sosiaalityöntekijä voi kohdata monenlaisia vaikeuksia. Oman ammatillisen roolin hahmottaminen voi olla uudelle sosiaalityöntekijälle haastavaa. Erityisesti luottamus omaan ammatilliseen osaamiseen voi olla heikkoa, mikä johtuu tiedon ja kokemuksen puutteesta. Uusi työntekijä ei välttämättä myöskään kykene havaitsemaan kaikkia yksittäisen asiakkaan tilanteeseen vaikuttavia tekijöitä eikä asiakkaan tilanteen monimutkaisuutta. Hänen ratkaisunsa asiakkaan tilanteeseen voivat myös olla sellaisia, joita työyhteisössä ei syystä tai toisesta tavallisesti käytetä. Uusi työntekijä siis saattaa toimia vastoin työyhteisön ohjeistusta. Toisaalta asiakkaan monimutkainen tilanne voi vaikuttaa epätoivoiselta, jolloin työntekijän ikään kuin lamaantuu, eikä pysty reagoimaan tilanteeseen. (Banks 2012, 209, 211.)

Ammattilaiseksi kasvamiseen tarvitaan asiakastyössä työskentelyä sekä niin sanotusti helppojen asiakkaiden että haastavien asiakastapausten parissa. Helpot asiakastilanteet antavat työntekijälle paljon tietoa niistä tavallisista tilanteista, joita hän työssään tulee jatkossa kohtaamaan. Haastavissa tilanteissa toimiessaan hänen kokemustietonsa karttuu. Uusi työntekijä tarvitsee palautetta työstään ja mahdollisuuden keskustella asiakastapauksista työyhteisössään. (Strasser & Gruber, 2004, 23.) Näin ollen työn alkuvaiheessa on tärkeää, että sosiaalityöntekijä voi keskustella työstään kokeneempien kollegojen kanssa ja siihen on varattu aikaa.

Asiantuntijaksi kasvamisen siis edellyttää dynaamista orientoitumista tietoon ja oppimiseen. Asiantuntijuus ei ole koskaan pysähtynyt tila, vaan asiantuntija oppii, kehittyy ja muuttuu uransa aikana koko ajan. Valtaosa oppimisesta on tiedostamatonta ja suunnittelematonta. Ajan mittaan tieto muuttuu ja lisääntyy. Oppiminen ilmenee työntekijän tiedoissa, taidoissa, asenteissa ja oppimisen taidoissa. Yleensä toisten ihmisten antama palaute ja keskustelu muiden työyhteisön jäsenten kanssa edistää oppimista. Sen vuoksi työyhteisöissä työskennellään ainakin osittain tiimeinä. Lisäksi erilaiset, työyhteisöä laajemmat, ammatilliset ryhmät ovat tärkeitä asiantuntijuuden kehittämisessä. (Simons & Ruijters 2004, 208-210, 213-214, 227.)

Niin sanotun hiljaisen tiedon siirtyminen uusille työntekijöille on mahdollista vain, jos työyhteisö tukee vuorovaikutusta. Sosiaalityöntekijän osaamista ja sen karttumista on tutkinut myös Pekka A. Kosonen (2005), joka tarkastelee väitöskirjassaan sosiaalityön sisältöjä ja käytännön työn tutkivaa ja arvioivaa työtettä. Tutkimuksen mukaan inhimillisen vuorovaikutuksen voidaan katsoa olevan sosiaalialan työn ydintä. Sen lisäksi eettinen ulottuvuus sekä pyrkimys asiakkaan hyvinvoinnin turvaamiseen määrittävät työn sisältöä. Oman työn reflektointi itsenäisesti ja työyhteisössä vaatii runsaasti aikaa, mutta toisaalta edesauttaa ammatillista kehittymistä ja asiantuntijuuden lisääntymistä. Sosiaalityön tiedon voidaan katsoa kertyvän asiakastyötä ja työyhteisön toimintatapoja yhdessä refleктоimalla. Yhteisöllisyyttä voidaan siis pitää tärkeänä työssä jaksamisen ja laadukkaan sosiaalityön tekemisen kannalta. Yhteisöllisyyttä ei kuitenkaan synny, jos työntekijät ovat liian kiireisiä eivätkä opi tuntemaan toisiaan. Kosonen kirjoittaa, että hyväksi sosiaalityöntekijäksi ei synnytä, vaan kasvetaan. (Kosonen 2005, 30, 33, 56-57, 80-82, 88, 90, 105.)

Katri Vähäsöini (2008) tutki pro gradu -tutkielmassaan lastensuojelun vasta aloittaneiden sosiaalityöntekijöiden selviytymistä työssään ja huostaanottoprosesseissa. Lisäksi hän selvitti, millaista ammatillista tukea työntekijät saavat. Hän haastatteli tutkielmaansa varten seitsemää uutta sosiaalityöntekijää, joista neljällä sosiaalityön opinnot olivat vielä kesken. Tutkimuksen osallistujien työkokemus vaihteli muutamasta kuukaudesta noin pariin vuoteen. Tutkimuksessa esiin nousevia lastensuojelun haasteita olivat ajanpuute, riittämätön lakiosaaminen vastuuseen nähden, kollegoilta saatavan tuen riittämättömyys ja työn määrä. Aineistosta nousee esille myös intuitiivinen ajattelu ja päätöksenteko, joka vahvistuu pikkuhiljaa työkokemuksen myötä. (Vähäsöini 2008, 41, 45-46, 56-58, 76, 80.)

Vähäsöinin (2008) tutkimuskysymys ja näkökulma poikkeavat omistani siinä, että hän on rajannut tutkimuskysymyksensä koskemaan ainoastaan huostaanottoja lastensuojelutyössä. Tutkimuksen tulosten mukaan sosiaalityöntekijät joutuvat tukeutumaan kollegoihinsa työn alkuvaiheessa. Koulutuksen anti suhteessa työssä vaadittavaan osaamiseen koettiin liian vähäiseksi eivätkä työntekijät kokeneet saaneensa tarpeeksi perehdytystä. Työntekijät kokivat joutuvansa opettelemaan työn itsenäisesti ja kyselemällä, tilanne kerrallaan. Työyhteisön hyvä ilmapiiri ja työkavereilta saatava apu helpottivat sosiaalityöntekijöiden selviytymistä. (Vähäsöini 2008, 61, 63-64, 68, 77.)

Sosiaalityöntekijän työ on haasteellista, mutta antoisaa. Asiakasmäärän kasvu ja asiakkaiden tilanteiden huononeminen kuormittavat työntekijöitä. Työmäärä on ajoittain tai jatkuvasti liian suuri, mikä heikentää työssä jaksamista. Työntekijät kokevat riittämättömyyden ja avuttomuuden tunteita työssään. Toisaalta onnistumiset asiakassuhteissa auttavat työn merkityksen hahmottamisessa. (Kempainen, Koskinen, Pohjola & Urponen 1998, 40, 42, 76, 129-133, 154.)

Uuden työntekijän näkökulmasta sosiaalityöntekijänä aloittaminen voi siis olla haastavaa. Näin moniulotteisessa ja moninaisessa työssä kenelläkään ei voi heti aluksi olla valmiuksia kaikkeen. Valmiita ratkaisuja ei ole olemassa, vaan työntekijä joutuu etsimään vastauksia kirjallisuudesta, työyhteisöltä ja esimieheltään. Uusi sosiaalityöntekijä tarvitsee siis runsaasti aikaa työn oppimiseen ja asiantuntijaksi kasvamiseen.

3 SOSIAALITYÖN ASiantuntijuuden Ulottuvuuksia

Tässä luvussa tarkastelen sosiaalityön asiantuntijuutta eri näkökulmista siksi, että tähän kontekstiin uraansa aloittava työntekijä joutuu. Tutkimustulosten yhteenvedossa peilaan näitä asiantuntijuuden ulottuvuuksia saatuihin tuloksiin.

3.1 Tiedot ja taidot

Sosiaalityö on työskentelyä ihmisten kanssa. Sosiaalityön kansainvälisessä määritelmässä sosiaalityö kuvataan käytäntöä lähellä olevaksi professioksi sekä akateemiseksi tieteenalaksi. Sosiaalityön tavoitteena on edistää sosiaalista muutosta ja kehitystä, hyvinvointia ja sosiaalisia suhteita. (IFSW 2014.)

Sosiaalityöntekijän konteksteja ovat sosiaalityön teoriat, vallitseva sosiaalipolitiikka, sosiaalipalvelut ja työyhteisöt, ammatilliset ryhmät sekä sosiaalityön koulutus (Payne 1996, 8; Blok 2012, 18). Lisäksi sosiaalityön arvot ja etiikka muodostavat perustan työlle. Oletuksena siis on, että sosiaalityöntekijä koulutuksensa aikana on jo perehtynyt miltei kaikkiin näihin konteksteihin.

Anita Sipilä (2011) selvitti väitöskirjassaan kunnallisella sektorilla työskentelevien sosiaalityöntekijöiden käsityksiä omasta osaamisestaan ja asiantuntijuudesta. Tutkimusaineiston perusteella voidaan hahmottaa kokonaiskuvaa sosiaalityön ammatillisesta tiedosta. Sosiaalityötä voidaan kuvata kohtaamisena ja vuorovaikutuksena, asiakkaan ja yhteiskunnan tilanteen tunnistamisena, taitona toimia asiakkaan kanssa sekä taitona arvioida ja kehittää sosiaalityötä. Sosiaalityön osaaminen on näin ollen tietoa psykososiaalisista tekijöistä, teorioista, taloudesta, lainsäädännöstä, kunnallispolitiikasta, yhteiskunnasta sekä ihmisen psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen vaikuttavista tekijöistä. (Sipilä 2011, 13, 16, 39, 87, 93-97.)

Sosiaalityön ammattitaito voidaan määritellä taitona kohdata empaattisesti asiakkaita, taitona tunnistaa, mistä on kysymys, taitona toimia sekä taitona arvioida. Nämä ulottuvuudet

voidaan ymmärtää joko yhtä tärkeinä osa-alueina tai osaamisen jatkumona tai kertymisenä. Asiakkaiden empaattinen kohtaaminen lienee näistä ulottuvuuksista näennäisesti helpoin. Empaattisella kohtamisella tarkoitetaan sitä, että työntekijä on aidosti läsnä, kuuntelee ja keskustelee sekä kunnioittaa asiakasta (Sipilä, 2011, 40). Onnistunut kohtaaminen edesauttaa luottamuksen rakentumista asiakkaan ja työntekijän välille.

Vuorovaikutustaitojen hallitseminen ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys, eikä pelkkä onnistunut vuorovaikutus ole sosiaalityötä. Sosiaalityöntekijän tulee pystyä tunnistamaan, mistä asiakkaan tilanteesta on kysymys ja toimia oikein saamiensa tietojen pohjalta. Tärkeää olisi myös pystyä arvioimaan asiakassuhdetta, työyhteisön käytäntöjä sekä sosiaalityötä myös yhteiskunnallisessa mittakaavassa. (Sipilä 2011, 40-44.) Sosiaalityön toimintaympäristössä meneillään olevat muutokset muuttavat myös sosiaalityöntekijän osaamistarpeita. Asiakkaan tarpeet ja toiveet pitää pystyä selvittämään mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Erityisen tärkeää on tukea asiakasta vaikuttamaan omiin mahdollisuuksiinsa palveluiden suhteen ja tuoda tietoa palveluista myös hänen lähiomaisilleen. (Kuusinen-James & Seppänen 2018, 77, 80.)

Sosiaalityöntekijä siis työskentelee niin asiakkaan kuin hänen läheistensä kanssa. Työn tärkeänä ulottuvuutena on tämän lisäksi tunnistaa yhteiskunnallisia ongelmia ja pyrkiä vaikuttamaan yhteiskuntaan ja heikommassa asemassa olevien ihmisten palveluihin. (Lindh, Hautala & Romakkaniemi 2018, 48.)

Sosiaalityö on myös byrokraattista työtä, koska laki ja sen tulkittamiseksi laaditut soveltamisohjeet muodostavat työlle raamit, joiden puitteissa työntekijä toimii (Sipilä 2011, 68). Vaikka vuorovaikutus on sosiaalityön keskiössä, kirjaaminen asiakastietojärjestelmään vie runsaasti työaikaa. Asiakaskertomuksen, palvelutarpeen arvion, asiakassuunnitelman ja päätösten kirjaaminen kuuluvat lain mukaan julkisen sektorin sosiaalityöhön (Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 2015). Uusi työntekijä oppii lainsäädännön soveltamiseen liittyviä kysymyksiä työtä tehdessään. Aina valmiita ratkaisuja ei ole olemassa, vaan työntekijä joutuu etsimään vastauksia kirjallisuudesta, työyhteisöltä ja esimieheltään.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden osaamista on tutkittu paljon. Esimerkiksi edellä mainittu Vähäsöini (2008) sekä Lohi ja Niiranen (2005) ovat tutkineet sitä, miten ja mistä

lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden osaaminen ja osaamisen tuki muodostuvat. Lohen ja Niirasen (2005) tutkimuksessa tärkeimmäksi sosiaalityön osa-alueeksi nimettiin työntekijöiden yhteistyötaidot. Sosiaalityöntekijän siis tulee pystyä toimimaan asiakastyössä sekä erilaisissa verkostoissa ja soveltaa saamaansa tietoa. Onnistunut toimiminen verkostossa vaatii vahvaa ammatillista identiteettiä, jota uudella työntekijällä ei voi vielä olla. Osaamisen karttuminen edellyttää myös osaamisen tukea, kuten työpari- ja tiimityöskentelyä sekä osaamisen kysymysten huomioimista esimiestyössä. (Lohi & Niiranen 2005, 17, 19, 25-26, 35-36, 49.)

Sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuutta on tutkittu myös osana muiden sosiaali- ja terveydenalan ammattilaisten asiantuntijuuden tutkimusta. Vaininen (2011) paneutuu väitöskirjassaan sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteettiin, asiantuntijuuteen ja yhteistyöverkostoon. Hän on haastatellut väitöskirjaansa varten sosiaalityöntekijöitä sekä muita sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia, kuten esimerkiksi lääkäreitä ja psykologeja. (Vaininen 2011, 39, 90-91.)

Paasio (2018) hahmottaa sosiaalityön asiantuntijuuden neljänä ulottuvuutena. Ensimmäisenä ulottuvuutena on se, että työntekijä oppii kokemuksen myötä hallitsemaan työssään tarvitsemansa ammattikäytännöt. Toiseksi hän pystyy hahmottamaan sen, millä keinoilla asiakasta tuetaan ja mikä on prosessin lopputulos ja käyttää hahmottamisessa hyödykseen aina uusinta tutkimustietoa. Sosiaalityön vaikuttavuuden mittaaminen on haastavaa, mutta työntekijän pitäisi pystyä tunnistamaan onnistumisia asiakkaiden hyvinvoinnin parantumisessa. Asiantuntijuuden neljäs ulottuvuus muodostuu sosiaalityön arvoista ja niihin sitoutumisesta muutosten aikaan saamiseksi. (Paasio 2018, 255, 257-258, 260, 264.)

Nimenomaan sosiaalisen osaamisen katsotaan siis olevan sosiaalityön vahvinta asiantuntijuutta ja määrittävän työtä. Sosiaalinen osaaminen tarkoittaa tässä yhteydessä vuorovaikutusta asiakkaiden ja ryhmien kanssa, rakentavan vuorovaikutuksen luomista sekä yhteistyötä ammatillisten verkostojen kanssa. Sosiaalityöntekijän tulee lisäksi pystyä hahmottamaan asiakkaan tilanne kokonaisuutena ja pystyä löytämään ne keinot, jolla asiakkaan toimintakykyä voidaan pyrkiä parantamaan. (Vaininen 2011, 257, 259.) Tässä on kyse myös siitä, että sosiaalityöntekijä löytää kuhunkin asiakastilanteeseen tarvittavat ammattilaiset mukaan yhteistyöhön asiakkaan hyväksi. Sosiaalityöntekijä siis tekee tiivistä

yhteistyötä esimerkiksi terveydenhuollon, Kelan ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. (Lindh, Hautala & Romakkaniemi 2018, 54, 58.)

3.2 Arvot ja etiikka

Sosiaalityön kansainvälisen määritelmän mukaan sosiaalinen yhdenvertaisuus, ihmisoikeudet, yhteisvastuu ja erilaisuuden kunnioittaminen ovat sosiaalityön keskeisiä lähtökohtia (IASW 2014). Työssä vaadittavien tietojen ja taitojen lisäksi sosiaalityöntekijä lähtökohtaisesti sitoutuu toimimaan yhteisten arvojen ja eettisten periaatteiden mukaisesti.

Sosiaalityö on ihmisten kanssa tehtävää työtä ja toisinaan sosiaalityöntekijä joutuu puuttumaan ihmisten henkilökohtaiseen elämään ja käyttämään valtaa. Sosiaalityöllä on vahva eettinen arvopohja, johon työntekijä nojaa. (Payne 1996, 37-38.) Asiakkaiden tasavertainen kohtelu ja ihmisoikeuden kunnioittaminen ovat sosiaalityön perusta. Asiakas on jollakin tavoin avun tarpeessa, jolloin asiakkaan ja työntekijän välillä on jo lähtökohtaisesti valtarakenne. Julkisella sektorilla työskentelevä sosiaalityöntekijä on myös aina, ensimmäisestä työpäivästään lähtien, virkavastuussa tekemisistään ja päätöksistään. (Siirto 2015, 138, 140; Pohjola 2006, 46.)

Sosiaalityö poikkeaa olennaisesti monesta muusta asiantuntija-ammattista. Sosiaalityöhön liittyy vahvasti ohjauksellinen sekä asiakkaan tukemiseen ja muutokseen ohjaamiseen liittyvä ulottuvuus. Tämän vuoksi sosiaalityön tuleekin perustua eettisiin arvoihin. Ihmisoikeudet ja ihmisten yhdenvertainen kohtelu ovat sosiaalityön ydinperiaatteita. Sosiaalityöntekijällä on tarvittaessa lainsäädännön valtuutus käyttää pakkotoimenpiteitä asiakkaaseen ja kontrolloida asiakkaan toimintaa. Työntekijä tarvitsee työssään tietoa toisaalta asiakkaasta ja toisaalta sosiaalityön työmenetelmistä. Työntekijän haasteena on pystyä valitsemaan oikeanlainen lähestymistapa asiakkaan tilanteeseen sekä yhdessä asiakkaan kanssa asettaa tavoitteet työskentelylle. (Juhila 2006, 62-63, 66, 74; Blok 2012, 22-23.)

Sosiaalityöntekijän työhön liittyy usein eettisiä ristiriitoja, dilemmoja. Kettunen, Lehtilä ja Huhtala (2012) ovat tutkineet näitä dilemmoja. Lisäksi he tutkivat sitä, missä määrin sosiaalityöntekijät kokevat eettistä kuormittuneisuutta. Tutkimuksessa dilemmat on

luokiteltu sellaisiin, joissa työntekijät eivät tiedä miten toimia ja sellaisiin, joissa he joutuvat toimimaan sääntöjen, normien tai omien arvojen vastaisesti. Tutkimustulosten mukaan ensin mainittuja tilanteita ilmenee useammin, lähes päivittäin. Ne eivät kuitenkaan aiheuta yhtä paljon stressiä kuin ne tilanteet, joissa työntekijä joutuu toimimaan omasta mielestään väärin. (Kettunen, Lehtilä & Huhtala 2012, 102, 106, 113.)

Resurssipula on Kettusen ym. (2012) tutkimuksen mukaan suurin eettistä kuormittumista sosiaalityöntekijöille aiheuttava tekijä. Resurssipulalla tarkoitetaan sekä ajan että rahan puutetta. Asiakkaille ei ole tarpeeksi aikaa ja työntekijän mielestä tarpeellisten palvelujen myöntäminen ei ole läheskään aina kunnan taloudellisen tilanteen vuoksi mahdollista. Organisaation tavoitteet voivat olla siis olla suuressa ristiriidassa asiakkaan edun kanssa. (Kettunen, Lehtilä & Huhtala 2012, 115, 118.) Työntekijä joutuu ikään kuin tasapainoilemaan asiakkaan ja organisaation välissä.

Työyhteisöihin on ajan mittaan muodostunut monenlaisia käytäntöjä, jotka eivät aina tue asiakkaan eettistä kohtaamista ja auttamista. Uudet työntekijät oppivat toimimaan työyhteisön vakiintuneiden ammattikäytäntöjen ja rajoitteiden mukaisesti, joista on lähes mahdotonta joustaa. Joissakin työyhteisöissä voidaan myös ylläpitää ajatusta siitä, että asiakkaat ovat passiivisia ja heidän auttamisensa olisi toivotonta. Näin ollen heidät nähdään toiminnan kohteena sen sijaan, että heidät nähtäisiin aktiivisina toimijoina. Asiakkaaseen suhtautuminen lähtökohtaisesti epärehellisenä tai pahana aiheuttaa sen, että työntekijän ja asiakkaan kohtaamisissa vallitsee epäluottamus ja välimatka. Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän maailmat voivat olla liian erilaisia. Ammattieettisten periaatteiden mukaan toimiminen voi valitettavasti olla joskus hankalaa taloudellisten paineiden ja suuren asiakasmäärän vuoksi. (Pohjola 2006, 46-47, 49, 52-54, 57, 60.)

Sosiaalityöntekijä luovii työssään keskenään ristiriitaisten odotusten ja intressien välillä ja oikeiden ratkaisujen tekeminen voi olla erittäin vaikeaa. Julkisella sektorilla on valtaisa pula pätevistä sosiaalityöntekijöistä ja määräaikaisista työntekijöistä suuri osa työskentelee vailla muodollista pätevyyttä. Maija Mänttari-van der Kuip (2015) tarkastelee väitöskirjassaan sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointia ja ammatillisuutta niukkuuden aikakaudella. Yhdellä työntekijällä on usein paljon enemmän asiakkaita kuin olisi suositeltavaa. Tutkimustulosten mukaan sosiaalityöntekijöillä ei voi olla mahdollisuutta tehdä työtään ammatillisesti ja eettisesti oikealla tavalla. Negatiiviset kokemukset painottuvat tämän tutkimuksen tulosten

mukaan positiivisia enemmän. Työntekijöiden kokemalla stressillä on suuri vaikutus sekä työntekijöihin että asiakkaisiin. Toisaalta kollegoilta saatu tuki ja neuvot sekä työpaikan hyvä ilmapiiri auttavat sosiaalityöntekijöitä jaksamaan työssä. (Mänttari-van der Kuip 2015, 11-12, 58-59, 68, 71, 73.)

3.3 Tunteet osana sosiaalityön asiantuntijuutta

Tunteiden käsittely kuuluu sosiaalityön asiantuntijuuteen. Sekä työntekijöillä että asiakkailla herää monenlaisia tunteita esimerkiksi vuorovaikutukseen liittyen. Näin ollen tunneäly ja inhimillisyys ovat sosiaalityöntekijän osaamiselle olennaisia ja niiden voidaan jopa sanoa olevan toimivan sosiaalityön edellytys. Luottamuksellisen asiakassuhteen luominen edellyttää empatiakykyä ja hyväksyvää kohtaamista. Tällä tarkoitetaan muun muassa kykyä kuulla ja kuunnella asiakasta. Hyvä sosiaalityöntekijä kykenee myös toimimaan asiakkaan tunteiden peilinä, auttamaan asiakasta tulemaan toimeen tunteidensa kanssa ja parantamaan elämänhallintaansa. Siksi kyky reflektoida omia tunteitaan ihmissuhdetyössä on tärkeää. (Howe 2008, 1-2, 6, 8, 10, 14-15.)

Emotionaalinen vuorovaikutus liittyy olennaisesti asiakastyöhön. Emotionaalisen vuorovaikutuksen käsite liittyy erityisesti siihen, että sosiaalityö ei voi onnistua, jos työntekijä ei kykene ottamaan asiakkaan tunteita huomioon eikä virittäytymään asiakkaasta ja tilanteesta toiseen. Asiakas ei voi koskaan olla sosiaalityön kohde, vaan kyse on työskentelystä yhdessä asiakkaan ja mahdollisesti myös hänen läheistensä kanssa. Sosiaalityöntekijä kohtaa monenlaisissa tilanteissa ja tunnetiloissa olevia ihmisiä. Lisäksi sosiaalityöntekijä käyttää tunteita myös työvälineenään esimerkiksi osoittaessaan empatiaa. Sosiaalityöllä voi olla osittain terapeutisia tavoitteita, vaikkakaan sosiaalityö ei ole koskaan terapiaa, eikä se voi sitä korvata. (Tuomi 1992, 1, 3, 11-12, 16, 23, 32-33, 39.)

Sosiaalityöntekijöiden työssään kokemia tunteita on tarkastellut myös Mari Luoto (2008). Hänen tutkimusaineistonsa koostuu kuuden sosiaalityöntekijän tunnepäiväkirjoista, joita sosiaalityöntekijät pitivät viiden työpäivän ajan. Tutkimuksessa tarkastellaan sosiaalityöntekijöiden tunteita jaottelemalla tunteet työstettäviin tunteisiin, työtä helpottaviin tunteisiin ja neutraaleihin tunteisiin. Työstettävät tunteet voidaan käsittää myös negatiivisiksi tunteiksi, helpottavat tunteet tuovat iloa ja neutraalit ovat sellaisia, jotka eivät

erityisemmin vaikuta sosiaalityöntekijän voimavaroihin. Positiiviset tunteet liittyivät yleensä asiakastyöhön tai työtehtävissä onnistumiseen. Tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijät kokevat yleisimmin vihan ja aggression tunteita, jotka liittyvät sekä asiakastyöhön että työkavereihin. Tunteiden työstäminen ja reflektio vaikuttavat olennaisesti työssä jaksamiseen. Sen vuoksi on tärkeää, että työntekijöillä on tarpeeksi aikaa ja tukea reflektioon. (Luoto 2008, 25-26, 29-32, 38.)

Tunteiden herääminen on inhimillistä erityisesti silloin, kun sosiaalityöntekijä kohtaa työssään pahuutta. Ihmisiä petetään, hylätään ja käytetään hyväksi. Pahuus saattaa järkyttää sosiaalityöntekijän omaa maailmankuvaa, jolloin hän voi kokea itsensä liian avuttomaksi toimimaan ja auttamaan. Kun kammottavia asioita tulee ilmi, ne ovat yleensä jo aiheuttaneet paljon vahinkoa asiakkaalle itselleen sekä mahdollisesti hänen läheisilleen. (Matinlompola 2006, 19, 36; Lindqvist 2006, 168, 187.) Hurtig ja Laitinen (2006, 195) kirjoittavat, että pahuuden kohtaaminen edellyttää sen myöntämistä, että sosiaalityöntekijä ei aina tiedä eikä ymmärrä. Erityisesti ensimmäiset kokemukset työssä kohdatusta pahuudesta voivat säikäyttää ja traumatisoida sosiaalityöntekijän.

Omien tunteiden tunnistaminen ja ymmärtäminen edesauttavat ammatillista kehittymistä. Sosiaalityöntekijät ovat väistämättä tekemisissä sellaisten ihmisten kanssa, joilla on sosiaalisia ongelmia, sairauksia ja monenlaisia rajoitteita. Köyhyys, ahdinko ja epätoivo ovat työssä päivittäin läsnä. Työ on vaihtelevaa ja työntekijöiden täytyy pystyä toimimaan muuttuvissa ja vaihtelevissa olosuhteissa. Asiakkaat käyttäytyvät toisinaan aggressiivisesti ja asettavat monenlaisia vaatimuksia järjestelmälle ja sosiaalityöntekijöille. Tunteet vaikuttavat niin kehoon, mielialaan, käyttäytymiseen kuin ajattelukykyynkin. Esimerkiksi stressi ja ahdistuneisuus rajoittavat sosiaalityöntekijän ajattelua, keskittymiskykyä ja toimintakykyä. (Howe 2008, 1-2, 6, 8, 10, 14-15.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuskysymys

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen julkisella sektorilla työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kertomuksia ensimmäisestä sosiaalityön työpaikasta. Tutkielmassani haluan kuulla, miten sosiaalityöntekijät kuvaavat kokemuksiaan ensimmäisessä sosiaalityöntekijän työpaikassaan. Olen kiinnostunut siitä, minkälaisen asioiden kanssa uusi sosiaalityöntekijä joutuu olemaan tekemisissä. Rajaan tutkimuksen koskemaan julkisen sektorin sosiaalityön työpaikkoja siksi, että niihin liittyy myös lainsäädännön soveltamisen ulottuvuus.

Muotoilen tutkimuskysymykseni seuraavasti:

Miten sosiaalityöntekijät kuvaavat työssä aloittamisen alkuvaihetta? Millaisia kokemuksia heillä on työuran aloittamisesta?

4.2 Aineiston keruu ja aineisto

Tutkimusaineistoni keräämistä varten lähestyin sosiaalityöntekijöitä ja sosiaalityön maisterivaiheen opiskelijoita. Lähetin kirjoituspyyntöni (liite 1) Itä-Suomen, Jyväskylän, Lapin, Tampereen ja Turun yliopistojen sosiaalityön maisterivaiheen opiskelijoille. Lapin ja Turun yliopistoista sain vastausviestin, jossa kuitattiin viestini lähetetyksi opiskelijoille. Julkaisin kirjoituspyyntöni yliopistokeskus Chydeniuksen sosiaalityön aine- ja maisterivaiheen opiskelijoiden suljetussa Optima -verkko-oppimisympäristössä. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry julkaisi kirjoituspyyntöni lehdessään 30.9.2016. Lisäksi julkaisin kirjoituspyyntöni Facebookissa suljetussa Sosiaalityön uraverkosto -ryhmässä. Ryhmä on perustettu heinäkuussa 2016 ja sen jäsenet ovat sosiaalityön maisterivaiheen opiskelijoita sekä sosiaalityöntekijän kelpoisuuden omaavia henkilöitä.

Pyysin tutkimukseen osallistuvia henkilöitä kirjoittamaan omista kokemuksistaan ja kuvaamaan ajatuksiaan ja tunteitaan ensimmäisessä sosiaalityöntekijän työpaikassaan. Aineistonkeruun aikana 8.9.-31.10.2016 sain 15 sosiaalityöntekijöiden kirjoittamaa kertomusta. 14 sosiaalityöntekijää lähetti kertomuksensa minulle sähköpostiviestinä tai sähköpostiviestin liitetiedostona. Yksi sosiaalityöntekijä lähetti tekstinsä paperiversiona postitse. Kertomusten pituus vaihteli yhdestä A4-liuskasta kuuteen liuskaan. Koko aineiston laajuus on noin 40 liuskaa. Kaikki minulle kirjoittaneet henkilöt saivat samanlaisen ohjeen kertomuksen tuottamiseksi. Kertomukset ovat kuitenkin keskenään hyvin erilaisia niin rakenteeltaan, sisällöltään kuin pituudeltaankin.

Kirjoituspyynnössäni pyysin kertojia kirjoittamaan omista kokemuksistaan ensimmäisessä sosiaalityön työpaikassaan. Lisäksi annoin muutamia tarkentavia kysymyksiä, joista he saivat tarvittaessa suuntaviivoja kirjoittamiseen. Suurin osa kirjoittajista palautti tekstinsä vapaamuotoisina kertomuksina. Yksi kirjoittaja oli valinnut vastaamisen niin, että hän ikään kuin käytti apukysymyksiä otsikkoina.

Kirjoittajilla on keskenään hyvin erilaisia kokemuksia sosiaalityöstä. Myös aikaulottuvuus vaihtelee. Saamani aineisto on mielestäni rikas myös siksi, että kertomukset sijoittuvat eri aikakausiin. Yhden kertojan kokemukset ovat aineiston keruun hetkellä noin kuukauden takaisia, kun taas kolme kertojaa on aloittanut työuransa 1970-luvulla. Vaikka tutkimusaiheeni koskee siis verrattain lyhyttä jaksoa tutkimukseen osallistuvien henkilöiden elämässä, kertojat pohtivat paljon myös tapahtumien merkitystä myöhempään elämäänsä ja ammatilliseen kehittymiseen. Kymmenen kertojaa on aloittanut sosiaalityön uransa lastensuojelussa. Osa heistä työskenteli uransa alussa pelkästään lastensuojelun sosiaalityöntekijänä, toisten työtehtäviin kuului myös muita sosiaalityön työtehtäviä. Valtaosa kirjoittajista on aloittanut sosiaalityöntekijänä ilman sosiaalityöntekijän muodollista pätevyyttä.

Kaikki kertojat ovat naisia. Olen antanut kertojille keksityt nimet ottamalla nimipäiväkalerista jokaisen kuun ensimmäisen tai toisen naisen nimen.

4.3 Narratiivit tutkimuksen kohteena

Valitsin tämän tutkielmani metodiksi narratiivisen tutkimuksen, joka kuuluu laadullisiin tutkimusmenetelmiin. Narratiivinen tutkimus soveltuu hyvin oman tutkimusaiheeni alueeseen, koska keskityn tarkastelemaan työntekijöiden subjektiivisia käsityksiä ja heidän kertomiaan asioita. Halusin tuoda sosiaalityöntekijöiden äänen kuuluviin mahdollisimman aitona ja antaa kertojien tehdä valinnat sen suhteen, mitä ja miten he kokemuksistaan kertovat. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoksi riittää pieni määrä esimerkiksi haastatteluja tai muita aineistoja, joista pyritään saamaan mahdollisimman laaja kuva tutkittavasta ilmiöstä. (Eskola & Suoranta 2014, 14, 18.)

Hyvä laadullinen tutkimus on syvä, eikä aineiston laajuus sinänsä ole ratkaiseva (Riessman 2008, 194). Aineiston tulee kuitenkin mielestäni olla riittävän laajuinen siinä mielessä, että siitä on mahdollista löytää vastauksia tutkimuskysymykseen. Oma tutkimuskysymykseni on sellainen, että siihen on mahdollista vastata monenlaisilla tavoilla.

Laadullisen tutkimuksen eri vaiheita ei voi useinkaan selkeästi erottaa toisistaan (Flick 2009, 95). Aineistonkeruu ja analyysi voivat kulkea limittäin ja toistua useita kertoja kirjoitusprosessin aikana (Eskola & Suoranta 2014, 16). Omassa tutkimuksessani etenin pieni palanen kerrallaan sieltä täältä limittäin. Ajattelen myös niin, että erityisesti laadullisen tutkimuksen tekemisessä on aina oltava tilaa ja aikaa luovuudelle, suunnan muutoksille sekä tutkimuksen kuluessa ilmenevien asioiden ja oivallusten huomioon ottamiselle.

Narratiivi tarkoittaa jokseenkin samaa kuin tarina tai kertomus. Tarinoita voidaan tuottaa monessa eri muodossa, kuten tekstinä, puheena tai visuaalisesti. Tutkija voi valita tutkimuskohteeseen valmiina olevia kertomuksia tai muita aineistoja, tai pyytää ihmisiä tuottamaan niitä. (Squire, Davis, Esin, Andrews, Harrison, Hydén & Hydén 2014, 5). Tutkija voi rajata aineistojen sisältöjä antamalla kertojille sellaisia aiheita tai teemoja, joista hän on tutkimuksessaan kiinnostunut (Squire 2013, 55). Päädyin kirjoituspyynnössäni rajaamaan aiheita ja annoin kertojille apukysymyksiä, joita he pystyivät halutessaan käyttämään tekstinsä pohjana.

Narratiivinen tutkimus on keskustelevaa, eikä sitä ole tiukasti rajattu (Hänninen 2002, 16). Narratiivisella tutkimuksella on siis rajattomasti mahdollisuuksia, eikä sen tekemiseen ole

olemassa selkeitä ohjeita (Squire, Andrews & Tamboukou 2013, 95). Valmiista tutkimuksesta tulee kuitenkin selkeästi käydä ilmi, mitkä asiat ovat kertojan omia ja mitkä tutkijan tulkintaa ja ajatuksia (Flick 2009, 387). Kertomuksia käsittelevässä, tutkielmani viidennessä luvussa, päädyin esittämään lainaukset muusta tekstistä irrallisina, kursivoituina tekstinpätkinä.

Vilma Hänninen (2002) käyttää sisäisen tarinan käsitettä kuvaamaan niitä tapahtumia ja kokemuksia sekä niitä merkityksiä, joita ihmiset kertomuksissaan muodostavat. Hännisen mukaan sisäinen tarina ilmenee parhaiten niin sanotusti pyyteettömästi tuotetuissa kirjoituksissa, kuten päiväkirjoissa tai keskusteluissa. Tutkija ei juurikaan siis silloin strukturoi tai ohjaa kertomuksen tuottamista. Hyvä kertomus rakentuu kronologisesti niin, että sillä on selkeä alku ja loppu sekä läpi tarinan kulkeva juoni. (Hänninen 2002, 20-21.)

Kertojat ilmaisevat kertomuksissaan tunteitaan ja ajatuksiaan sekä kertovat erilaisista, heille merkityksellisistä tapahtumista (Squire, Andrews & Tamboukou 2013, 5). Kertomus liittyy aikaan ja siinä voidaan ilmaista syitä ja seurauksia. Lisäksi kertomuksista voidaan havaita sekä yksilön että yhteiskunnallisia muutoksia. Kertomusta voidaan siis tarkastella kertojan henkilökohtaisena prosessina. (Bold 2012, 19).

Kertoja valitsee kertomukseensa hänelle merkityksellisiä tapahtumia ja kokemuksia, jotka hän järjestää itselleen sopivalla tavalla. Samalla kertoja arvioi aikaisempien tapahtumien ja muistojen merkitystä. Kertomukset siis rakentuvat aina kertojan muistojen ja identiteetin rajaamana ja sijoittuvat aina tiettyyn historialliseen aikaan ja paikkaan. Kertojat voivat rakentaa kertomuksensa eri tavoin myös sen mukaan, kenelle se on osoitettu. (Riessman 2008, 3, 8, 22; Bold 2012, 28.)

Narratiivisen tutkimuksen rikkaus onkin mielestäni siinä, että tutkimukseen osallistujat ovat vapaita tekemään monenlaisia valintoja. He valitsevat tutkimukseen osallistumisen, mikä ilmentää myös heidän suostumustaan osallistumiseen. Kertomuksissaan he valitsevat itse, missä muodossa ja kuinka laajasti he haluavat kirjoittaa. Minulle vastanneet sosiaalityöntekijät muotoilivat kertomuksensa juuri minun pyytämäni tarkoitukseen.

Kertojat rakentavat kertomuksissaan kuvaa omista identiteeteistään ja ihanteistaan (Riessman 2008, 7). Narratiivisen tutkimuksen piirissä ihminen nähdään aktiivisena ja

merkityksiä luovana toimijana (Hänninen 2002, 125). Tutkijalla on siis valtaisa vastuu siitä, että hän kohtelee osallistujia ja kertojia kunnioittavasti (Hänninen 2015, 181; Squire, Davis, Esin, Andrews, Harrison, Hydén & Hydén 2014, 99).

4.4 Tutkimusaineiston narratiivinen analyysi

Narratiivisen aineiston analyysi on mahdollista tehdä monella eri tavalla. Kuten edellä on sanottu, selkeitä rajoja ja ohjeita narratiivisen tutkimuksen tekemiseen ei ole olemassa. Kyse on siis siitä, millaisen analyysimenetelmän tutkija haluaa valita ja mikä on perusteltua juuri hänen tutkimuksensa ja tutkimusaiheensa kannalta. Analyysi voi kohdistua esimerkiksi tarinoiden rakenteeseen, tarinan eri teemoihin tai tarinaan kokonaisuutena. (De Fina 2016, 328-329.)

Narratiivisen aineiston analyysissä voidaan kysyä esimerkiksi, millaista tietoa kertomuksista saadaan tai mitä yhteistä kertomuksilla on (Sandelin 2012, 170). Lisäksi voidaan kysyä, miksi kertomus on tuotettu ja kenelle se on tarkoitettu. Tiedän, että kertojat ovat kirjoittaneet kokemuksensa nimenomaan minulle. Toisaalta voidaan ajatella, että jokin kirjoituspyynnössäni on herättänyt kertojien mielenkiinnon ja tarpeen kuvata omaa sisäistä tarinaansa. Tutkija voi kysyä, mitä kertomuksella saavutetaan ja millaista todellisuutta se heijastaa. (Riessman 2008, 11.) Tutkija voi etsiä kertomuksista myös ilmauksia kertojan tunteista (Squire, Andrews & Tamboukou 2013, 10). Omassa aineistossani tunteet ovat tärkeitä, sillä monet kokemukset ovat herättäneet sosiaalityöntekijöissä myös voimakkaita tunteita.

Tutkija voi pyrkiä etsimään kertomuksista niitä asioita, jotka ovat totta (Squire, Davis, Esin, Andrews, Harrison, Hydén & Hydén 2014, 8). Kertomus ei kuitenkaan koskaan ole raportti siitä, mitä oikeasti on tapahtunut. Se ei myöskään kuvaa kertojan toimintaympäristöä luotettavasti, sillä kuvaukset ovat subjektiivisia. Tutkijan voi siis olla järkevämpää keskittyä siihen, kuinka kertoja ilmaisee kokemuksiaan, kuin siihen, miten totta ne ovat. (Bold 2012, 23, 30.) Subjektiivisiin kertomuksiin voi aina sisältyä epätarkkuuksia ja epäolennaisia asioita (Webster & Mertova 2007, 89-90). Totuuden etsiminen ei ole omassa tutkielmassani olennaista, sillä aineiston kertomuksissa ilmi tulevat asiat ovat olleet sosiaalityöntekijöille mieleen painuvia ja merkityksellisiä.

Narratiivisen aineiston analyysi voi keskittyä kategorioimiseen tai yleistyksien tekemiseen sekä tulkitsemiseen. Tutkija voi etsiä merkityksiä kertomusten rakenteista ja tehdä tulkintoja niistä konteksteista, joissa kertomukset ovat syntyneet. (Riessman 2008, 12-13; Squire, Davis, Esin, Andrews, Harrison, Hydén & Hydén 2014, 7, 96-97.) Narratiivinen tutkimus antaa loputtomasti tulkinnan mahdollisuuksia, mikä asettaa tutkijalle haasteen aiheen, aineiston ja tulkintojen rajaamisesta. Tulkinnassa pitäisi myös pidättäytyä tekemästä sellaisia olettamuksia, jotka eivät näyttäydy aineisossa. (Squire, Andrews & Tamboukou 2013, 1, 11.) Riessman (2008, 186) väittääkin, että narratiivisen tutkimuksen tulokset ovat aina osittaisia ja epätäydellisiä.

Narratiivinen analyysi voi alkaa niin, että tutkija tarkastelee kertomusta ja etsii sen pääkohdat. Tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi tutkija dokumentoi ja avaa tulkinnat ja johtopäätökset. Narratiivisen tutkimuksen luotettavuutta eli validiteettia voidaankin tarkastella sekä osallistujien tuottamien kertomusten eli tutkijan tekemän analyysin näkökulmista. (Riessman 2008, 68, 184, 199.) Tutkija täydentää ja viimeistelee analyysin taustakirjallisuuteen nojaamalla (Bold 2012, 137). Aineisto ikään kuin puhuu puolestaan ja tutkija jatkaa siitä, mihin kertoja on jäänyt. Analyysin päätteeksi tutkija tekee synteessin aineistosta (Bold 2012, 120-121, 124.) Omassa analyysissäni lähtökohtana on kertomusten tarkasteleminen kokonaisuuksina. Tarkastelen jokaisen henkilön kertomusta erikseen. Tutkimukseni analyysiyksikköjä ovat siis ne kertomukset, joita sosiaalityöntekijät tuottivat.

Luin minulle lähetetyt tarinat monta kertaa. Ensimmäisellä lukukerralla kirjasin ylös sen ensivaikutelman, joka minulle kertomuksista jäi. Tämän ensivaikutelman pohjalta pystyin löytämään kertomuksista niitä asioita, jotka kertomuksissa korostuvat. Etsin kertomuksista myös yhtäläisyyksiä, joiden perusteella luokittelin kertomukset neljään eri luokkaan. Seuraavilla lukukerroilla etsin kertomuksista kertojille tärkeitä tapahtumia, henkilöitä, tunteita ja pohdintaa.

4.5 Eettinen pohdinta

Pro gradu -tutkielmassani tutkin sosiaalityöntekijöiden kertomuksia heidän omista kokemuksistaan. Narratiivisen tutkimuksen voidaan katsoa suhtautuvan tutkittaviin erityisen

eettisesti, sillä se antaa tilaa jokaisen tutkittavan omalle äänelle ja persoonalliselle tavalle tuottaa kertomus. Toisaalta tämä asettaa minulle tutkijana vastuun siitä, että kohtelen osallistujia ja kertomuksia kunnioittavasti. (Hänninen 2015, 181; Squire, Davis, Esin, Andrews, Harrison, Hydén & Hydén 2014, 99.) Aluksi suunnittelin aineiston keräämistä haastattelemalla sosiaalityöntekijöitä. Siinä olisi ollut kuitenkin riskinä, että vaikuttaisin itse liiaksi haastattelun sisältöön (Riessman 2008, 184).

Haastattelu voidaan nähdä haastateltavan ja tutkijan vuoropuheluna, jossa yhdessä rakennetaan yhteistä todellisuutta (Chase 2013, 60-61). Tutkija voi ohjata tutkimukseen osallistujaa huomaamattaan tuomaan esille vain niin sanotusti hyväksytyjä aiheita tai ohjaa keskustelua sellaiseen suuntaan, joka tukee hänen ennako-oletuksiaan aiheesta. Tällöin tutkimuksen ulkopuolelle jää väistämättä teemoja, jotka voisivat tuoda uusia näkökulmia tutkittavaan aiheeseen. (Squire, Davis, Esin, Andrews, Harrison, Hydén & Hydén 2014, 107.) Tämän vuoksi luovuin haastattelun käyttämisestä aineiston keräämisen menetelmänä.

Kirjallisen aineiston pyytäminen jättää osallistujille vapauden valintojen tekemiseen. Osallistujat ovat aktiivisia tutkimusaineiston tuottajia, eivät pelkistetyksi kyselyyn tai haastatteluun vastaajia. Osallistujien tuottama kirjallinen aineisto voi olla esimerkiksi kertomus tai päiväkirja, joka toimitetaan tutkijalle sähköisenä tiedostona, sähköpostina tai paperiversiona. (Bold 2012, 106, 109.) Tutkimuksessani pyysin kirjallisia tuotoksia sosiaalityöntekijöiden kokemuksista ja käsityksistä. Osallistujat valitsivat tutkimukseen osallistumisen sekä tekstin tuottamisen kirjoituspyynnön mukaisesti.

Tutkijana minun tuli arvioida, millaisia etuja ja haittoja tutkimukseen osallistumisesta voi osallistujille ja heidän työpaikoilleen seurata (Bold 2012, 36). Lisäksi minun täytyi antaa osallistujille riittävät ja asianmukaiset tiedot tutkimuksesta, jotta osallistujat pystyivät arvioimaan osallistumiseensa liittyvät hyödyt ja haitat (informed consent). Minun tuli vakuuttua siitä, että osallistujat ovat mukana täysin vapaaehtoisesti ja ymmärtävät osallistumisen seuraukset. Tutkijana minun tulee kunnioittaa osallistujia ja pyrkiä tuottamaan mahdollisimman vähän haittaa heille. Sosiaalityön tutkimuksessa voidaan tutkia esimerkiksi muistisairaiden, lasten tai kehitysvammaisten henkilöiden toimintaa tai ajatuksia, jotka eivät ole kykeneviä antamaan omaa suostumustaan luotettavasti. (Flick 2009, 37, 39, 41.) Vaarana on, että osallistujat olisivat tällöin riippuvuussuhteessa tutkijaan,

eivätkä voisi valita osallistumisen ja osallistumattomuuden välillä (Eskola & Suoranta 2014, 55).

Omaan tutkimukseeni osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Osallistuminen vaatii osallistujilta kirjallisen kertomuksen tuottamista. Osallistujat ovat korkeasti koulutettuja aikuisia sosiaalialan ammattilaisia, tai ainakin hyvin lähellä muodollisen pätevyyden saavuttamista. Näin ollen on oletettavaa, että osallistujat ymmärsivät kirjoituspyyntöni luettuaan osallistumisensa seuraukset.

Laadullisessa tutkimuksessa objektiivisuus käsitetään eri tavoin kuin määrällisessä tutkimuksessa. Tutkija on aina tietystä positiossa tutkimuksen osallistujiin ja tutkimusaiheeseensa nähden. Usein tutkimusaihe kumpuaa tutkijan omasta kiinnostuksesta tiettyä aihetta kohtaan. Laadullisessa tutkimuksessa objektiivisuus voidaan määritellä niin, että tutkija pyrkii mahdollisimman hyvin tunnistamaan ja kirjoittamaan auki oman asemansa ja tutkimuksensa lähtökohdat. (Eskola & Suoranta 2014, 17.)

Itse tutkijana asemoidun niin ikään opiskelijaksi ja sosiaalityön tulevaksi ammattilaiseksi. Tämä ohjaa väistämättä ajatteluani ja tutkimuksen tekoani. Olen pyrkinyt tekemään oman sijoittumiseni sosiaalityön kentällä näkyväksi tutkielmani johdannossa.

Yllätyin siitä, että lähes kaikki kirjoittajat lähettivät tekstinsä suoraan sähköpostiini, jolloin heidän nimensä tulivat tietooni. Yksi kirjoittaja lähetti kertomuksensa postitse yliopistokeskuksen osoitteeseen omat yhteystietonsa julki tuoden. Osallistujilla oli mahdollisuus pyytää minulta lisätietoja tutkimuksesta ennen osallistumistaan tai osallistumisen jälkeen. Kukaan ei kuitenkaan pyytänyt lisätietoja tai tarkennuksia ennen tutkimukseen osallistumistaan. Osallistujat pystyvät halutessaan myös perehtymään valmiiseen tutkielmaani, jonka linkin lähetän osallistujille tutkielman julkaisemisen jälkeen.

Tutkijan tulee pystyä turvaamaan osallistujien anonymiteetti (Eskola & Suoranta 2014, 57). Osallistujille tarjottiin mahdollisuutta lähettää kertomuksensa minulle esimerkiksi kirjepostin välityksellä ilman, että heidän nimensä ja yhteystietonsa käyvät ilmi. Myös kertomuksissa ilmi tulevat henkilöiden työnantajat ja asuinkunnat jäävät ainoastaan omaan tietooni. Ne eivät ole kertomusten kannalta olennaisia tietoja. Kuvaan tutkielmassani työyhteisöjä ja työn yksityiskohtia yleisellä tasolla ja kaikki yksilöivät tiedot jätetään

julkaisematta. Säilytän aineistoa ja aineistoon liittyviä tunnistetietoja hallussani luotettavassa paikassa siihen asti, kunnes tutkielma on hyväksytty ja julkaistu.

5 KERTOMUKSIA ENSIMMÄISISTÄ TYÖPAIKOISTA

Luettuani kertomukset etsin niistä yhteisiä tekijöitä, joiden perusteella päädyin luokittelemaan kertomuksia neljään pääluokkaan. Nimesin nämä luokat kertomuksiksi kaaoksesta, kertomuksiksi kokemuksen kautta oppimisesta, kertomuksiksi onnistuneista aluista sekä kertomuksiksi hätkähdyttävistä asiakastilanteista. Tässä luvussa siis aineiston kuvailu ja analyysi limittyvät. Kuvaukset kertomuksista painottuvat eri tavoin, sillä kertomukset eroavat toisistaan paljon niin pituuden, rakenteen kuin sisällönkin suhteen. Kertomukset on nimetty kertojien salanimien mukaan. Lainaukset on poimittu suoraan kertojien teksteistä ja niiden muotoilut, mukaan lukien mahdolliset kirjoitusvirheet tai muotoilut, on jätetty lainauksiin.

5.1 Kertomuksia kaaoksesta

Ruut, Riitta, Virve ja Peppi kirjoittavat ensimmäisistä työkokemuksistaan ja kuvaavat työssä vallitsevaa kaaosta. Ruutin työyhteisössä oli liian vähän työntekijöitä ja Riitan työyksikkö oli kokonaan uusi. Lastensuojelutyö on haastavaa ja asiakkaita on paljon.

He kaikki olivat vielä sosiaalityön opiskelijoita, vaikkakin Virvellä oli muodollinen pätevyys sosiaalityöntekijän työhön. Hän oli suorittanut kandidaatin tutkinnon, joka tuohon aikaan riitti pätevyyden saavuttamiseen. Riitta työskenteli sosiaalityöntekijänä sellaisten nuorten aikuisten parissa, joilla oli usein päihde- ja mielenterveysongelmia. Muut kolme aloittivat sosiaalityöntekijän uransa lastensuojelun sosiaalityöntekijöinä.

Ruut

Ruutin ensimmäinen sosiaalityöntekijän työpaikka oli lastensuojelussa. Hänellä oli vielä gradu tekemättä tuossa vaiheessa, muutoin hänen opintonsa olivat valmiit. Ruut kertoo aloitusvaiheen olleen traumaattinen. Työyhteisö oli Ruutin kertoman mukaan kriisissä, sillä koko työyhteisössä oli vain neljä työntekijää tarvittavan yhdeksän työntekijän sijaan.

Ruut ei kertomansa mukaan saanut tukea eikä perehdytystä uuteen työhönsä. Hän ei osannut käyttää asiakastietojärjestelmää eikä tiennyt, miten työtä pitäisi tehdä. Ruut kertoo, että kaikki hänen toisena työpäivänä tapaamansa asiakkaat olivat kriisissä. Hän kuvailee kaaosmaista aloitusvaihetta kertomalla olleensa yksin työhuoneessa ja puhelimen soivan taukoamatta.

”Minua pyydettiin tekemään kaikki tekemättömät toimeentulotukipäätökset (noin 5 cm:n pino) ilman mitään käsitystä edes siitä, että miten asiakastietojärjestelmä toimii. En pystynyt tekemään yhtään toimeentulotukilaskelmaa.”

”En saanut mitään tukea keneltäkään, olin täysin yksin työhuoneessa ja minulle kerrottiin, että minun varmaan pitäisi käydä tarkastamassa yksin vauva, joka oli päissään tiputettu lattialle. Vauvaa ei oltu vielä tavattu, hän asui vielä kotona, sillä kukaan ei ollut ehtinyt hoitaa asiaa enkä minäkään koskaan ehtinyt.”

Ruutin kertoman mukaan työyhteisöt pyrkivät selviytymään aina yhdestä päivästä kerrallaan, minkä vuoksi asiakkaat jäivät helposti ilman apua. Hän teki lastensuojelutyötä kaksi viikkoa ennen kuin irtisanoutui.

Riitta

Riitan ensimmäinen sosiaalityöntekijän paikka oli vasta perustetussa nuorille aikuisille tarkoitettussa yksikössä. Kyse oli kuukauden sijaisuudesta, johon Riittaa pyydettiin. Hän oli aikaisemmin valmistunut sosionomiksi ja tehnyt joitakin sijaisuuksia, mutta hänen sosiaalityön opintonsa olivat kesken.

”Koin olevani hyvin epäpätevä, osittain siksi, että opiskeluni oli aika paljon kesken, osaltaan siksi, että minulla ei ollut paljoakaan työkokemusta päihde- ja mielenterveystyöstä, johon silloinen työnkuvani painottui.”

Työyksikkö oli uusi, joten työntekijöillä ei ollut aluksi selkeää käsitystä siitä, pitäisikö asiakkaita pyrkiä ensisijaisesti aktivoimaan vai kuntouttamaan. Työntekijät pitivät

asiakasvastaanottoa ja järjestivät ryhmätoimintaa sosiaalista mediaa hyödyntäen. Lisäksi he tekivät täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen päätöksiä.

Riitan esimies ei ollut juurikaan läsnä työpaikalla, mikä vaikeutti työn suunnittelemista ja käytäntöä. Riitan kertoman mukaan esimies ei tukenut työntekijöitä ja yhteistyö hänen kanssaan oli vaikeaa.

”Meillä oli lisäksi hoidossa myös monet esimiehen tehtävät, sillä hän keskittyi kokouksissa istumiseen, eikä tiennyt käytännön työstä oikein mitään. Hoidimme oikeastaan kaikki käytännön asiat itse. Esimies muodostui isoksi ongelmaksi monille työntekijöille, omakin sijaisuuteni lähti liikkeelle siitä, että minun paikallani aiemmin ollut sosiaalityöntekijä lähti kävelemään työpaikasta kuukauden jälkeen. Esimieheltä ei saanut mitään tukea työhön, eikä häneltä uskaltanut kysyä mitään. Hänellä oli tapana huutaa tai itkeä palavereissa ja pitää yksityisiä ”puhutteluja” ihmisille. Muuten työyhteisömme oli mielestäni mukava.”

Riitta kertoo saaneensa paljon tukea esimerkiksi työmenetelmiin sekä uuden yksikön perustamiseen samassa työyhteisössä työskentelevältä kollegaltaan. Lisäksi hän tuo esille oppineensa kollegaltaan niitä asioita, joita hän pitää sosiaalityöntekijän ammattiosaamisena.

Yksikön asiakkaat olivat niitä nuoria aikuisia, joita aikuissosiaalityössä ei kyetty auttamaan. Asiakkailla oli päihde- ja mielenterveysongelmia, joiden vuoksi heitä ei välttämättä edes tavoitettu. Riitta kirjoittaa, että asiakkaiden ongelmat olivat niin suuria, että pelkkä hengissä pysyminen oli monelle asiakkaalle ainoa asetettava tavoite.

”Ensimmäisen kuukauden aikana en paljoakaan ehtinyt tehdä asiakastyötä, sillä asiakkaat olivat usein niin moniongelmaisia, että työ alkoi heidän tavoittelullaan ja soittelulla perään. Varasin kaikille ajat, ja vain murto-osa vastasi puhelimeen ja vielä pienempi osuus tuli paikalle.”

”Muutos tapahtui hitaasti, siinä tuli takapakkeja ja monia asiakkaita en pystynyt auttamaan millään tavalla. Pienimpiä tavoitteita asiakkaidemme kanssa oli se, että he pysyisivät hengissä seuraavaan tapaamiseen saakka ja se oli iso asia siinä kontekstissa.”

Alun perin kuukauden mittainen sijaisuus jatkui kesätyönä ja myöhemmin pidempänä sijaisuutena. Riitta toteaa tekstissään, että uudessa työssä ja työyksikössä aloittaminen oli rankkaa. Haastava asiakasryhmä ja työyhteisön ongelmat ja opiskelu uuvuttivat Riitan.

”Alkuvaiheesta ajattelen nyt niin, että jouduin aika kohtuuttoman vaikeaan tilanteeseen: haastavan erityistason työn lisäksi työyhteisön ongelmat olivat minulle liikaa käsiteltäväksi. Lisäksi tein samaan aikaan opintoja yliopistolla. Sen seurauksena uuvuin pahasti ja kärsin asiasta edelleen. Koin myös suurta ahdistusta siitä, että tein omasta mielestäni työtä huonosti, kun en jaksanut. En ollut kovin tehokas työntekijä, vaikka halusin kohdata asiakkaat arvostavalla ja kunnioittavalla tavalla.”

”Ensimmäinen työkokemukseni sosiaalityöstä opetti paljon, mutta se laittoi myös ajattelemaan sitä, onko sosiaalityö ylipäättään oma alani ja toiseksi sitä, jaksanko tätä työtä tällaisena persoonana eläkeikään saakka.”

Riitta kirjoittaa, että on pystynyt purkamaan kyseisessä työssä syntyneitä ongelmia vasta saatuaan etäisyyttä siihen. Hän pohtii myös sitä, miten jaksaa tehdä sosiaalityötä tulevaisuudessa.

”Toisaalta opin myös, että itsestään pitää pitää huolta ja tunnustaa se, että aina ei jaksaa. Se on monille sosiaalityöntekijöille vaikein asia.”

Virve

Virve kirjoittaa aloittaneensa sosiaalityöntekijänä sellaiseen aikaan, kun kandidaatin tutkinto riitti sosiaalityöntekijän kelpoisuuteen. Hän päätyi työhön lastensuojeluun, sillä siellä oli

virkoja ja määräaikaista sijaisuuksia auki. Ensimmäinen työpaikka oli kesätyö, jonka jälkeen Virve jatkoi maisteriopintoihin. Hän kuvaa aloitusvaihettaan seuraavasti:

”Näin jälkikäteen muistan olleeni peloissani, hädissäni ja hämmentyneessä olotilassa: en ollenkaan tuntenut olevani ”valmis” siihen työhön, vaikka olikin paperit kädessä! (...) Ajattelin, että tarvitsen pari lisävuotta hahmottaa koko alaa ja oppia vielä lisää.”

”Nyt lähes 10 vuotta tämän jälkeen ajattelen, että ei pitäisi olla edes mahdollista palkata täysin vastavalmistunutta kandidaattia tekemään juuri lastensuojelutyötä! Työ oli niin vaativaa, että muistan sen kesän ahdistuksen vieläkin kirkkaana. En joutunut tekemään yhtäkään huostaanottoa, mutta pelkäsin sitä koko ajan; että joutuisin tekemään niin ison päätöksen. Muistan helpotuksen, jonka tunsin, kun kesä päättyi ja sain rauhassa jatkaa opintoja.”

Virve kiittää esimiestään ymmärtävyydestä ja kaikesta avusta, jota hän työssään sai. Seuraavana kesänä hän otti vastaan sijaisuuden toisen kunnan lastensuojelussa. Työ osoittautui vieläkin vaikeammaksi, eikä hän kokenut saavansa esimieheltään riittävästi tukea. Hän kirjoittaa pohtineensa maisteriopintojen ja sijaisuuksien aikana alavalintaansa.

”Olinko ollenkaan valinnut oikein, miksen pitänyt lastensuojelutyöstä, olinhan vuosia jo lukenut alan kirjallisuutta ja valmistellut itseäni tulevaan?”

Maisteriksi valmistumisensa jälkeen Virve hakeutui koulukuraattorin paikkaan, jossa hän viihtyi paremmin kuin lastensuojelussa. Työn rajaaminen ja ainoana sosiaalityön ammattilaisena työyhteisössä työskenteleminen aiheuttivat haasteita alkuvaiheessa. Virve kirjoittaa, että vasta muutaman vuoden koulukuraattorina työskentelyn jälkeen hän alkaa hahmottaa omaa paikkaansa sosiaalityössä.

”Onneksi ne ensimmäiset vuodet ovat ohi! Sunnuntaisin ei enää ahdistu, kun tietää, että uusi työviikko on alkamassa. Kesätyöt lastensuojelussa olivat sitä, että sunnuntain menivät miltei itkiessä sitä, että ahdistun työssäni niin paljon.”

Mielestäni jotain on pahasti vialla, jos uutena sosiaalityöntekijänä tuntuu tältä. Pitääkö sen mennä niin, että vasta 5 vuoden kokemuksen jälkeen ahdistus helpottaa?”

Virve nostaa kertomuksessaan esille sen, miten yliopistoissa tulisi pyrkiä helpottamaan siirtymää opinnoista työelämään voisi helpottaa. Hän kirjoittaa myös siitä, mihin asioihin perehdyttämisessä tulisi kiinnittää huomiota.

”Ajattelen myös, että yliopistojen tulisi panostaa työharjoituksiin ja opintojen päättymiseen paremmin. Se, että on muodollisesti pätevä, ei todellakaan tarkoita sitä, että osaisi työn ja olisi sinut sosiaalityöntekijäidentiteetin kanssa. On todella iso askel siirtyä yliopiston penkiltä vaativiin töihin sosiaalityöntekijänä. Siinä on myös uudella esimiehellä valtava vastuu perehdyttää uusia vastavalmistuneita työpaikoilleen. Itse en ole missään työpaikassa koskaan saanut perehdytystä. Yksi esimies tokaisi lastensuojelussa, kun kyselin perehdytyksestä: ”Tämän työn oppii vain tekemällä!”

Peppi

Peppi ajautui sosiaalityöntekijäksi ikään kuin vahingossa. Hän etsi työpaikkaa vanhempainvapaalla ollen jälkeen ja ensimmäinen hänen saamansa työ oli lastensuojelun sosiaalityöntekijän paikka. Hänellä oli aikaisempi korkeakoulututkinto, mutta ei mitään sosiaalityön koulutusta eikä kokemusta. Näin ollen Peppi aloitti sosiaalityön opinnot työn ohella. Perehdytystä ei käytännössä ollut lainkaan.

”Perehdytys oli nopea pyörähdys eri työntekijöiden huoneessa, nopeasti litkitty jäähtynyt kahvi ja sitten alettiinkin käydä läpi tulevia asiakkaitani.”

Peppi hyppäsi täysin uuteen maailmaan. Hän ei tuntenut lastensuojelulakia eikä työn käytäntöjä. Hän vertaa lastensuojelua toimintaelokuvaan.

”Aussa lastensuojelun sosiaalityö oli perverssillä tavalla ihanaa. Koskaan et aamulla tiennyt millainen päivästä tulee. Tilanteet vyöryivät päälle ja itse yritti selvittää ja suoriutua itseään ällistyttävistä ihmiskohtaloista ja tapahtumista, joihin työn vuoksi joutui

mukaan. Milloin oli poliisien matkassa etsimässä hatkaavaa huostassa olevaa nuorta narkkiluolasta, hakemassa pientä sylivauvaa ja viemässä sitä sijaisperheeseen, naisia jotka käytännössä synnyttivät kadulle, nuorten hakemista putkasta milloin mistäkin päin Suomea jne.”

Peppi kiittää kokenutta kollegaansa tuesta ja avusta. Hän pohtii myös sitä, että kokemattomana työntekijänä hän on alkuvaiheessa ollut esimerkiksi yhteistyökumppaneiden ohjailtavissa. Hän on saattanut esimerkiksi alkuvaiheessa myöntää järeämpiä palveluja kuin olisi ollut tarpeen. Asiat ovat asettuneet oikeisiin mittasuhteisiin vasta kokemuksen karttuessa.

Kokemus lastensuojelun sosiaalityöntekijänä on saanut Pepin pohtimaan myös normaalin rajoja. Monenlaiset perheet voivat olla niin sanotusti normaaleja, vaikka niiden elämäntapa olisi hyvin kaukana työntekijän omasta todellisuudesta.

”Perheiden tapa elää ei aina vastannut omaa keskiluokkaistunutta perhe-elämän tai vanhemmuuden käsitettä. Jos perhe valitsee elää sotkuisessa asunnossa ja niin kauan kun se ei uhkaa lapsen kasvua ja kehitystä niin siitä vaan. Mitään sosiaalityötä ei pidä tehdä oman normaliteetin näkökulmasta. Elämä on moninaista ja alussa usein sorruin ankaruuteen ja suvaitsemattomuuteen siksi että minun todellisuuteni oli toisenlainen.”

5.2 Kertomuksia kokemuksen kautta oppimisesta

Viisi sosiaalityöntekijää kertoo ensimmäisten työkokemustensa olleen kovia, mutta opettavaisia. Vapun työnkuva oli yhdenmennyssä sosiaalityössä erittäin laaja, samoin Venlan, joka työskenteli lastensuojelussa ja sijaishuollossa. Mari työskenteli kesän aikuissosiaalityössä opintojen alkupuolella. Maire on aloittanut lastensuojelun sosiaalityöntekijänä hiljattain, heti valmistumisensa jälkeen. Sini on jo eläkkeellä, mutta kertoo työstään sairaalassa, mielenterveystoimistossa ja sosiaalitoimistossa.

Näiden kertomusten ajallinen ulottuvuus on mielenkiintoinen, sillä Venlan, Mairen ja Sinin kokemukset ajoittuvat 1970-luvulle. Vappu on aloittanut työuransa 1980-luvulla. Kaikille

viidelle kertomukselle on yhteistä se, että kaikki sosiaalityöntekijät ovat kokeneet saaneensa paljon tukea työyhteisöiltään.

Vappu

Vapun ensimmäinen työpaikka oli johtavana viranhaltijana pienellä paikkakunnalla 1980-luvulla. Vappu aloittaa kertomuksensa toteamalla, että koulutuksen anti oli hyvin kaukana käytännön työstä. Hän kertoo itkeneensä ensimmäisen työpäivän jälkeen ja pohtineensa, onko tämä työ nyt varmasti sitä mitä hän tulee tekemään loppuikänsä.

”Muistan kun ensimmäisen päivän jälkeen tuli itku, ihanko totta, tätäkö tämä on, tällä urallako jatkan.....”

Vapun työnkuvaan kuuluivat kaikki sosiaalitoimen asiat, kuten muun muassa asumis- ja elatustuki sekä avioerosovittelu. Tuohon aikaan työssä ei vielä käytetty tietokoneita, vaan asiakasasiat kirjattiin diaarikirjaan. Vapun mukaan asiakasrekisteri oli kuitenkin hyvin ajan tasalla ja helposti löydettävissä. Työyhteisö oli Vapun sanojen mukaan yhteisöllinen, mistä oli työssä apua. Yhteistyö muiden ammattilaisten kanssa toimi hyvin. Vaikeimmiksi tilanteiksi työssä Vappu nostaa avioerosovittelun sekä kuolevan viimeisen tahdon kuulemisen siksi, että hän on ollut nuori työntekijä.

Pienen paikkakunnan ominaispiirteeksi voidaan lukea se, että kuntalaiset halusivat tuntea Vapun hyvin ja tietää hänen taustoistaan sekä saattoivat pyytää häntä kahville. Vappu kiittää tekstissään avin (aluehallintoviraston) sosiaalityön tarkastajaa, joka auttoi häntä perehtymään työhönsä.

”Vuosi 1987 ja edelleen muistan lämmöllä avin sosiaalityön tarkastajaa joka valoi uskoa työhöni. Hän ei ehkä muista minua, mutta minä muistan hänet koko elämäni.”

”Kiitän avin tarkastajaa joka oli apuna, ilman häntä olisin voinut itkeä toisenakin iltana. - Onneksi jäi ensimmäiseen iltaan.”

Venla

Venla aloitti lastensuojelun sosiaalitarkkaajana muutama päivä valmistumisensa jälkeen 1970-luvun puolivälissä. Hänen työtehtäviinsä kuului esimerkiksi tehdä selvityksiä lastensuojelutarpeesta, etsiä sijaisperheitä sekä sijoittaa ja kotiuttaa lapsia. Työ sisälsi paljon kokouksia sekä kotikäyntejä. Venla kirjoittaa olleensa alussa hyvin itsevarma ja motivoitunut auttamaan lapsia ja perheitä.

”Työuran aikana hankitut menetelmäkoulutukset, läpikäytyt omat terapiat, kertynyt elämäkokemus – olisipa ne kaikki olleet minulla kun aloitin. Miten sitä olikin niin rohkea, niin tietämätön.”

Työyhteisössä oli paljon nuoria, epäpäteviä työntekijöitä ja työntekijät vaihtuvuus oli suurta. Venla kirjoittaa työtiloista, jotka eivät tukeneet esimerkiksi asiakasasioiden salassa pysymistä. Samassa työhuoneessa oli kaksi tai kolme työntekijää ja pahimmassa tapauksessa kaikilla oli asiakas yhtä aikaa. Perehdyttämisestä Venla kertoo näin:

”Ainoa perehdytyslause oli, että työt ovat sitten siellä alimmassa laatikossa, työlista päällimmäisenä. Listassa oli lähemmäs sata nimeä, vanhimmat lastensuojeluilmoitukset vuoden takaa.”

Venla kertoo työmäärän olleen suuri, mutta toisaalta hän pystyi nuorena ja perheettömänä työntekijänä tekemään pitkiä työpäiviä. Hän ystävystyi muiden työntekijöiden kanssa, sillä he viettivät myös vapaa-aikaa yhdessä. Hän kirjoittaa saaneensa tukea työkavereilta ja ammatilliselta verkostolta. Tähän kuuluivat esimerkiksi perheneuvola, koulukuraattorit ja lastenkoti. Lisäksi hänen työyhteisössään aloitettiin työnohjaus aikana, jolloin se oli uusi toimintamuoto koko Suomessa.

Työssään Venla kohtasi myös erittäin vaikeita asioita.

”Kun menin tarkistamaan tilannetta naapurin puhelun perusteella kotiin, missä vanhemmat olivat sammuneita, alle vuoden vanha tyttö itki märissään sängyssään ja

nokkela 2-v isosisko antoi minulle avaimen postiluukusta, jätin lapun pöydälle että vein lapset ja ottakaa yhteyttä ja pakkasin lapset autoni takapenkille.”

”Asiat ovat niin vaikeita, että niitä on saatava jakaa joka päivä työparin kanssa, yksi pää ei riitä valmistelemaan ihmisten elämään valtavasti vaikuttavia ratkaisuja.”

Venla kokee kuitenkin oppineensa paljon nimenomaan vaikeiden, haastavien kokemusten ansiosta.

”Hyvää oppia sain, (...) lähiö maalta muuttajineen oli minulle hiljaisessa maalaiskylässä kasvaneelle varsinainen korkeakoulu ihmisten elämän tutustuessa.”

Venla pohtii silti, miten vaikeat asiakastilanteet ja -kohtaamiset ovat vaikuttaneet häneen. Hän uskoo prosessoivansa asioita vasta tulevaisuudessa, sitten, kun hänellä on aikaa.

”Tunsin olevani tarpeellinen virkamies, heitteille jättämisistä, kaltoin kohteluja riitti. Mitä se teki nuoren työntekijän mielelle, sitä pääsen kohta miettimään kun eläke koittaa. Liian vaikeita asioita jouduin ja suostuin yksin hoitamaan.”

Mari

Mari aloitti aikuissosiaalityössä viransijaisena heti toisen opiskeluvuotensa jälkeen. Hän oli 22-vuotias, eikä hänellä ollut aikaisempaa kokemusta sosiaalityöstä. Mari kirjoittaa kesän olleen raskas, opettavainen ja ikimuistoinen. Hän kertoo saaneensa noin kolmen päivän perehdytyksen työhönsä. Marin asiakkaat hakivat toimeentulotukea, saivat häättöjä, joutuivat asunnottomiksi tai vapautuivat vankilasta.

Mari kirjoittaa, että työ oli alkuun jännittävää ja raastavaa. Hänellä ei ollut tarpeeksi tietoa, eikä kokemusta.

”Tietoa asioista olisi pitänyt olla hirveästi ja huomasi, että asiakkaat olettivat saavansa vastauksia ongelmiinsa minulta, sosiaalityöntekijältä. Fraasi ”en osaa vastata, mutta

selvitän” tuli enemmän kuin tutuksi. Lisäksi kantapään kautta oppiminen tuli tutuksi, muistan edelleenkin muutamat ”virheelliset” päätökset joita tuona kesänä tein.”

Mari kokee saaneensa paljon apua ja tukea työyhteisöltään. Hän kiittää myös silloista esimiestään. Työyhteisössä kuitenkin ilmeni esimerkiksi vastakkainasettelua sosiaalityöntekijöiden ja sosionomien välillä. Nuori sosiaalityön opiskelija ei välttämättä ollut mieluisa työtoveri joillekin kokeneemmille sosionomeille.

”...kohtasin useammaltakin henkilöltä (jotka sattuiivat olemaan koulutukseltaan sosionomeja) selviää testejä asiakaskeissien muodossa. Haluttiin nähdä miten nuori ja opiskelija pärjää työssä eikä pidetty ajatuksesta että kokemattomampi työntekijä saa parempi palkkaisen työn.”

Mari toteaa lopuksi, että kovista kokemuksista huolimatta ensimmäinen kosketus sosiaalityöhön oli oppimisen ja myöhemmän uran kannalta hyvä.

”Aika on kullannut muistot, pääosin muistelen tuota aikaa hyvällä vaikka tarkemmin ajatellen se oli kova koulu. Kuitenkin se on yksi syy siihen miksi olen saanut hyvän viran ja aseman nykyisessä työyhteisössä.”

Maire

Maire on juuri valmistunut maisteriksi kirjoittaessaan minulle ja työskennellyt noin kahden kuukauden ajan lastensuojelun sosiaalityöntekijänä. Lastensuojelu on hänelle täysin uusi sosiaalityön ala, mutta hänellä on jonkin verran kokemusta sosiaalityöstä aikaisemmin. Maire hahmottaa työnsä kokonaisvaltaisena prosessina, jonka keskiössä asiakas on.

”Konkreettisesti ajatellen toimin siis ikään kuin prosessiohjaajana, jonka tulisi nähdä asiakkaan kokonaistilanne ja ohjata sitä lapsen turvallista kasvua ja kehitystä tukevaan suuntaan.”

Hän kirjoittaa joutuneensa uuteen työyhteisöön ja tiimiin sekä työpaikan käytäntöihin. Hän kokee, että aina hänen tietämättömyyttään ja kokemattomuuttaan ei ymmärretä työyhteisössä eikä verkostoissa. Lisäksi hän pohtii sosiaalityöhön liittyvän juridisen vastuun merkitystä.

”Olen joutunut sopeutumaan siihen tilanteeseen, että olen lähitiimini kokemattomin ja myös iällisesti yksi nuorimmista työntekijöistä. Olen myös joutunut sopeutumaan siihen, että työssäni minulla on erityisen suuri juridinen vastuu tekemästäni työstä, mikä aiheuttaa tilanteita, joissa minun pitää pystyä hyvin perustelevaan itselleni, tiimilleni ja asiakkailleni tekemiäni päätöksiä.”

Mairen kertoman mukaan työtä on enemmän kuin ehtisi tehdä ja jaksaminen on välillä koetuksella. Hän kirjoittaa kuitenkin, että työtä ei kannata yrittää tehdä yksin. Kollegoiden tuki on tärkeää. Kovista kokemuksista huolimatta Maire kertoo, että hän on saanut oppia paljon.

”Olen kokenut myös sen, että sosiaalityössä tärkeää on jatkuva reflektointi, jatkuva kysyminen ja kyseenalaistaminen sekä pysyminen avoimena muutoksella.”

Sini

Sini on eläkkeellä oleva sosiaalityöntekijä. Hän muistelee tekstissään työnsä aloitusvaihetta 1970-luvulla, mutta kertoo myös myöhemmistä vaiheistaan 2010-luvulle asti. Hän aloitti työuransa sosiaalihoitajan sijaisuuksissa kesken opintojen. Hän pätevoityi työhönsä noin kymmenen työssäolovuoden jälkeen. Hän teki työuransa alkuvaiheessa töitä sairaalassa, mielenterveystoimistossa ja sosiaalitoimistossa. Hän oli mukana myös ammattiyhdistystoiminnassa, jonka piirissä pohdittiin sosiaalityön ammatti-identiteettiä ja roolia työyhteisössä. Sini kertoo perehdytyksestä näin:

”Sossua johdatti alan töihin sairaalan ankara kassarouva, joka istutti niin potilasta kuin nuorta sosiaalihoitajaa konttorinsa ovensuussa. (...) Tuntui aika nololta.”

Työ oli osittain kotikäyntityötä, johon sisältyi moninaisia elementtejä.

”Tein kotikäyntejä linja-autolla, potkukelkalla, suksilla saareen. Myös kinttupolkua pitkin metsämökille tapaamaan isäukkoa ja kehitysvammaisia aikamiespoikia.”

Sini kohtasi työssään vaikeita, uhkaaviakin tilanteita, joista hän oppi paljon.

”Katkaisuhoitoon kotikäynnillä pahapäistä isäntää houkuttelemassa vilkuilin oven kamanan päällä olevaa hirvikivääriä”

”Opin kantapään kautta, tehokkaammin kuin luennoilla, mitä on kulkea osastolta toiselle avainnippu taskussa lukittujen ovien kautta. Ja mitä on skitsofreenikon psykoosi, kun ”pakkohoitoon” saattavat puoliso tai sosiaalisihtheeri ja poliisi. Kokemuksistani olin monesti kiitollinen myöhemmin.”

Sini kirjoittaa kertomuksessaan laajemmin sosiaalityöstä ja sosiaalityön asemasta. Hän mainitsee, että 1970-luvulla työntekijöille järjestettiin ryhmätyönohjausta. Sen toteutuminen ei ollut itsestäänselvyys, sillä työnohjauksesta tai sen sisällöistä ei tuohon aikaan tiedetty. Lisäksi työnohjaukseen osallistuminen edellytti matkustamista isompaan kaupunkiin, mikä käytännössä tarkoitti koko päivän työmatkaa. Työhön sisältyi myös monenlaisia täydennyskoulutuksia, mikä paransi ammattitaitoa ja sosiaalityön asemaa.

”Sosiaalityön asiakas ymmärrettiin vähitellen vaikuttajana ja osallistujana oman elämänsä ratkaisuihin. Sosiaalitarkkailijasta kehittyi sääntöjen laatijan ja kontrollin suorittajan sijaan ammattitaitoinen sosiaalityöntekijä ja oman työnsä kehittäjä.”

Sosiaalityö on Sinin mielestä vuorovaikutusta ja kohtaamista. Näissä kohtaamisissa on hänen mielestään työn rikkaus.

”Mikä mieleen on jäänyt ja mukana kulkenut on tunnelmat, jotkut kohtaamiset. Persoonalliset, rohkeat ihmiset asiakastyössä. Palavasieluiset kokeneemmat ammatti-ihmiset, kannustavat esimiehet, oman alansa löytäneet nuoret kollegat. (...) Minkälainen on toisen ihmisen jättämä jälki minussa tai siinä toisessa – asiakkaassa tai työtoverissa?”

5.3 Kertomuksia onnistuneista aluista

Sosiaalityö ja sosiaalityön työyhteisö näyttäytyivät mielenkiintoisena ja antoisana Saijalle, Hertalle, Unelmalle ja Lealle. Työyhteisön tai yksittäisten kollegojen tuki auttoi heitä alkuun uudella uralla. Ensimmäinen työkokemus osoittautui hyväksi.

Saija

Saija etsi kesätöitä monesta eri kunnasta, mutta aina joku kokeneempi valittiin. Saijan opinnot olivat loppuvaiheessa. Lopulta yhdestä kunnasta tarjottiin kahden vuoden sosiaalityöntekijän sijaisuutta. Työntekijät tekivät yhdennettyä sosiaalityötä, joka sisälsi muun muassa toimeentulotukea, lastensuojelua, päihdehuoltoa ja kuntouttavaa työtoimintaa. Saija kertoo, että myöhemmin työnkuvia muutettiin ja selkeytettiin.

”Vähän myöhemmin siirryttiin aluejakoon, sitä ennen minulle tuli aika paljon lastensuojelua ja olin melko pian ihan puhki. Onneksi avasin suuni ja pyysin tukea työkavereilta, ja sitä myös sain. Silloinen esimies oli sillä kannalla, ettei lapsia huostaanoteta ja sijoiteta, koska se on kallista, joten pelasimme aika pitkälti lastensuojelun avohuollon tukitoimilla.”

Saija kertoo kokeneensa, että häneen ei nuorena työntekijänä luotettu aina yhtä paljon kuin kokeneempiin kollegoihin. Hän kertoo myös tulleen huijatuksi sosiaalityöntekijänä, mutta toisaalta toteaa niin tapahtuvan välillä edelleenkin, kolmentoista vuoden työkokemuksen jälkeen.

Sosiaalityöntekijä voi joutua mitä ihmeellisimpiin tilanteisiin ja asiakkaiden tai heidän läheistensä odotukset voivat yllättää. Saija kertoo esimerkin ensimmäiseltä kesältä, jolloin hän sijaisti muita työntekijöitä:

”Parhaiten muistan puhelun, kun iäkäs äiti surkutteli aikuisen poikansa kohtaloa, kun poika oli tulossa isäksi ja tulevan vauvan äidillä oli lapsi aikaisemmasta liitosta. Tämän äidin mielestä minun olisi pitänyt voida painostaa tulevan vauvan äiti aborttiin ja hän oli ilmeisen pettynyt, kun en voinut tarjota ratkaisua hänen haluamiinsa asioihin.”

Saija kertoo lämpimään sävyyn ensimmäisestä työpaikastaan ja työyhteisöstä. Hän pitää ensimmäistä työkokemustaan tärkeimpänä työkokemuksena oppimisen kannalta. Työkokemus myös auttoi Saijaa pääsemään muihin sosiaalityöntekijän sijaisuuksiin epäpätevänä.

”Työkaverini olivat todella ihania ja pidän heistä yhteen vieläkin yhteyttä, vaikka asunkin jo nyt toisella puolella Suomea. Pystyin aina kysymään heiltä neuvoja ja ohjeita ja sain heistä työparin sitä tarvitessani. Parille olin kuin oma lapsi ja samalla kuitenkin tasavertainen työntekijä muiden kanssa. Myös esimies piti minusta ja ilmaisi usein toiveen siitä, että saisin graduni tehtyä ja saisin pysyvän viran heiltä.”

Hertta

Hertan ensimmäinen työpaikka oli aikuissosiaalityössä pienessä kunnassa, jossa hän oli ensimmäinen muodollisesti pätevä aikuissosiaalityön työntekijä. Aikuissosiaalityö oli jaettu alle 30-vuotiaiden ja yli 30-vuotiaiden asiakkaiden tiimeihin, joista Hertta toimi jälkimmäisen tiimivastaavana. Yhtenä työtehtävänä hänen tuli kirjata ylös aikuissosiaalityön työnkuva. Työyhteisö oli Hertalle entuudestaan tuttu, sillä hän oli työskennellyt siellä sosiaaliohjaajana aikaisemmin. Sosiaalityöntekijänä työskentely poikkesi kuitenkin aikaisemmasta työstä vastuun ja työn syvällisyyden osalta. Hertan kertoman mukaan yhteistyö esimiehen kanssa oli toimivaa ja perehdyttäminen onnistui hyvin.

”Sosiaalipalvelupäällikkö oli läheisessä työsuhteessa kanssani ja hän perehdytti todella hyvin. Antoi ohjeita ja toteutti ehdotuksia, joita toin esille.”

”Minua perehdyttivät sekä muut työntekijät, että sosiaalipalvelupäällikkö. Sain tukea paljon. Yhteistyökumppanit olivat kaikki lähellä ja kävivät tervehtimässä sekä sosiaalipalvelupäällikkö kävi kanssani kierroksella tutustumassa eri toimijoihin.”

Työn alkuvaiheessa Hertta joutui muokkaamaan työnkuvaa paljon ja kieltäytymään joistakin tarjotuista työtehtävistä. Ilmeisesti aikaisemmin aikuissosiaalityöntekijät olivat tehneet ihan kaikkea.

”Ensimmäinen asia, johon jouduin kommentoimaan kieltävästi oli kun poliisi ilmoitti minulle puhelimesta, että joku henkilö on kuollut ja pitäisi nyt mennä tyhjentämään asunto ja jakamaan tavarat asunnosta ihmisille jotka sillä ovat tavaroitaan pitäneen. Olin aivan ällistyneenä luurin toisessa päässä ja sanoin, että "en minä voi kenenkään asuntoa mennä tyhjentämään. Se on kuolinpesä, eikä tässä vaiheessa kuulu minulle muutoin, kun voin ottaa selvää seurakunnasta onko hänellä mahdollisesti sukulaisia, eikä minulla ole lupaa mennä kenenkään kuolinpesää selvittämään yhtäkättä ja jakamaan tavaroita". Poliisi snaoi, että näin sosiaalityöntekijä on toiminut aina ennen. Sanoin, että nyt ei toimi enää vaan katsotaan miten asia etenee. Selvitin asiaa ja löytyi vainajalle jostakin sukulainen ja alkoi hoitumaan sitä kautta. Tietysti hautaurakoitsijan kanssa sovin sitten hauttamisesta ja siihen liittyvistä maksusitoumuksista yms. En tiedä kuka asunnon tyhjensi ja miten kuolinpesä sitten hoidettiin loppuun.”

Työyhteisö oli Hertalle tuttu, kuten myös työtehtävät ainakin osittain. Hän kuvaa työn aloitusvaihetta onnistuneeksi.

”Olin todella onnekas päästessäni pieneen kuntaan, jossa hyvä henki työyhteisössä. Sain tehdä erilaisia asioita ja opin paljon.”

Unelma

Unelmaa pyydettiin opiskeluaikanaan töihin neljän kuukauden sijaisuuteen pienen kunnan lastensuojeluun, missä hän oli tehnyt aikaisemmin opintoihinsa kuuluvan käytännön jakson. Unelman mukaan työn aloitus oli helppo, koska työyhteisö ja sen ihmiset olivat hänelle tuttuja. Hänen työhönsä kuului lastensuojelutarpeen arviointien tekeminen, avohuolto, sijaishuolto sekä jälkihuolto. Hän kertoo saaneensa niin sanotusti pehmeän laskun työelämään, sillä hän sai toimia sijaishuollon asioissa työparina, ilman kokonaisvastuun ottamista.

”Pidin tätä todella ratkaisua todella hyvänä, sillä opettelemista on aivan riittävästi jo lastensuojelutarpeen selvittämisen, avohuollon työn ja jälkihuollon osalta.”

Unelma kirjoittaa, että asiakastyö oli hänelle luontevaa. Sen sijaan joissakin tilanteissa hän oli hyvin epävarma siitä, miten tietyissä tilanteissa toimitaan. Hän kertoi tukeutuneensa paljon hyvään ystäväänsä, joka työskenteli samassa työpaikassa. Unelma kertoo, että häntä ei juurikaan perehdytetty työhön. Työyhteisössä oli ajateltu, että edellisenä vuonna suoritettu käytännön jakso riitti perehdyttämiseksi. Unelmalla on kuitenkin paljon kehittämisajatuksia perehdyttämiseen liittyen.

”Niin toisaalta olikin, mutta jälkeenpäin ajateltuna minulle olisi voitu nimetä esimerkiksi ”kummi-työntekijä” tai ”tukihenkilö” ensimmäisiksi viikoiksi. Näin tekisin, jos olisin itse johtaja. Kysymyksiä tulee alkuvaiheessa niin kamalasti, että aistin joidenkin työntekijöiden olevan jo hieman väsyneitä, jos tulin jotain kysymään.”

”Muistaakseni mitään järkevää perehdytyskansiota ei ollut olemassa, mikä on oikeastaan aika älytöntä. Mielestäni kaikki prosessit kannattaisi olla kirjallisesti saatavilla. Myöskään effica-tietojärjestelmästä ei ollut mitään selkeitä ohjeita, joten työkaverit opettivat ohjelmaa käyttämään.”

Unelma kirjoittaa selvinneensä työssään hyvin. Hän pitää työkavereiden kannustusta tärkeänä ammatilliselle kehittymiselleen. Hän kiittää myös henkilöstöjohtamista. Useissa tilanteissa Unelmalla oli työparina toinen sosiaalityöntekijä tai perhetyöntekijä. Kuormittavimpana tekijänä työssä hän pitää kiirettä.

”Koen, että kiire määritteli jollain tapaa lastensuojelutyötä koko kevään ajan. Toisaalta ajattelen, että kiire johtui omalla kohdallani myös siitä, että olin kokemattomuuteni vuoksi hitaampi hoitamaan joitain asioita. Tavallaan en pitäisi työn tempoa kyseisessä kunnassa mahdottomana, jos olisi itsellä hieman enemmän kokemusta.”

Tekstinsä päätteeksi Unelma kuitenkin toteaa, että ensimmäinen kokemus sosiaalityöntekijänä oli hyvä alku uralle.

”Näin jälkikäteen ensimmäisestä työkokemuksesta jäi kokonaisuudessaan todella positiiviset muistot. Monesti mietin, että ei olisi haitannut, vaikka minut olisi laitettu myös tiukempiin paikkoihin tämän kevään aikana. Koen silti, että tällainen pehmeä lasku oli ammatti-identiteetin kannalta erittäin tärkeä.”

Lea

Lea on juuri valmistunut sosiaalityöntekijäksi ja on ensimmäisessä työpaikassaan lastensuojelussa. Tekstin kirjoittamisen aikaan Lea on työskennellyt noin kuukauden verran, joten hän kirjoittaa hyvin tuoreesta kokemuksestaan. Oman jännitteensä Lean työhön tuo se, että hän työskentelee pienellä paikkakunnalla, jossa hän on asunut nuoruutensa. Osa asiakkaista on osoittautunut jollakin tavalla tutuksi hänelle. Lea tekee yhdennettyä lastensuojelutyötä.

Hän kirjoittaa saamastaan perehdytyksestä seuraavasti:

”Työurani alkuvaiheessa sain hyvän perehdytyksen enkä joutunut asiakastapaamisiin yksin. Lisäksi minut on nimetty vasta viime aikoina vastuusosiaalityöntekijäksi uusille asiakasperheille. Sain aikaa asettua taloon ja uuteen työhöni ja tarkkailla työparini toimintatapoja rauhassa.”

Hän kertoo päässeensä hyvin sisälle työhönsä ja kokee, että kollegoilta on helppo kysyä neuvoa. Työpaikalla on mahdollisuus osallistua työpaikan sisäisiin koulutuksiin ja tarvittaessa myös työpaikan ulkopuolelle. Lean esimies on ehdottanut myös, että Lea osallistuisi johonkin laajempaan lastensuojeluosiaalityön koulutukseen. Lealla on myös mahdollisuus perehtyä lakeihin ja ammattikirjallisuuteen työajalla.

Työsuhteen alussa Lea on pohtinut paljon erityisesti virkavastuuta. Hän kertoo ensimmäisten kokemustensa olleen jännittäviä, jopa pelottavia. Lastensuojelutyössä lasten etu on

ensisijainen, mikä voi aiheuttaa vanhemmissa vihaisia reaktioita. Lea on kokenut vanhempien reaktioiden vastaanottamisen aluksi haastavana.

”Jotkut asiakastapaamiset tulivat shokkina, koska asiakkaat käyttäytyivät asiattomasti sosiaalityöntekijöitä kohtaan. Olen kuitenkin siihen jo tottunut ja olen persoonaltani hyvin tulinen ja sanavalmis, joten en ole lannistunut vihapuheista.”

Tekstinsä lopussa Lea toteaa olevansa oikeassa paikassa lastensuojelun sosiaalityöntekijänä.

”Kaiken kaikkiaan olen ollut tyytyväinen ja onnellinen uudessa työssäni. Vaikka välillä on kiire ja stressi painaa ja itsetuntoa koetellaan, aina on mukava lähteä töihin. Sen lisäksi on kuitenkin mukava lähteä töistä kotiin ja jättää asiakastapaukset odottamaan seuraavaa työpäivää.”

5.4 Kertomuksia hätkähdyttävistä asiakastilanteista

Nimesin neljännen luokan kertomuksiksi hätkähdyttävistä asiakastilanteista, koska sekä Jemina että Leila kuvailevat yksityiskohtaisesti tunteita herättäviä asiakastilanteita. Molemmat kertojat ovat joutuneet tilanteisiin, joissa he ovat olleet vaarassa. Lisäksi he pohtivat myös sellaisia asiakastapauksia, jotka ovat päättyneet ikävällä tavalla ja joissa ihmisten pahuus tulee esille.

Jemina

Jeminan kertomus sijoittuu 1970-luvulle. Hänen työuransa kesti 38 vuotta ja aineistonkeruun aikaan hän on ollut eläkkeellä noin puolitoista vuotta. Jeminan ensimmäinen työpaikka oli samassa lastensuojelun yksikössä kuin missä hän oli tehnyt kuusi kuukautta kestäneen käytännön jaksansa.

Jemina työskenteli aluksi avioliiton ulkopuolella synnyttäneiden äitien kanssa niin sanotussa au-työryhmässä. Hän ohjasi ja auttoi äitejä esimerkiksi heille kuuluvien etuisuuksien

hakemisessa sekä mahdollisissa ongelmissa. Hänen nuorin asiakkaansa oli 12-vuotias äiti, joka oli salannut raskauden löysiä vaatteita käyttämällä.

Jemina kirjoittaa yhdestä työn alkuvaiheesta tapahtuneesta vaikeasta ja mieleen jääneestä asiakastilanteesta. Hänelle oli ilmoitettu, että äiti on jättänyt vauvan yksin ränsistyneen omakotitalon yläkertaan.

”Taksi vei minut paikalle, jossa oli märissä kakkavaipoissa oleva pieni, hiljainen vauva. Jostakin kummasta osasin vaihtaa lapselle vaatteet ja sideharsovaipan. (En ollut koskaan ennen tällaista tehnyt). Jätin äidille lapun, että olen vienyt lapsen (...) vastaanottokotiin ja nimeni lisäksi laitoin puhelinnumeroni. (...) Äiti viipyi matkoillaan parisento viikkoa ja otti noin kuukauden kuluttua yhteyttä minuun. (...) Tämä lapsi on nyt 40-vuotias, jos on elossa. Olen usein miettinyt tätä tilannetta. Ei tällaiseen osannut opiskeluaikana varautua eikä valmistautua. Piti käyttää maalaisjärkeä ja yrittää toimia mahdollisimman oikein ja hyvin.”

Jemina kirjoittaa, että hänelle ei ole jäänyt ikäviä muistoja au-työryhmästä. Hänellä ei kuitenkaan enää ole juurikaan muistikuvia siitä, minkälainen työryhmä oli. Lastensuojelussa hänellä oli monenlaisia työtehtäviä au-työryhmän jälkeen.

Jemina kohtasi työssään myös aggressiivisia asiakkaita ja joutui eräällä kotikäynnillä hengenvaaralliseen tilanteeseen. Hän oli mennyt kotikäynnille asiakasperheen murrosikäisen tyttären pyynnöstä. Perheen vanhemmilla oli skitsofrenia, eikä koti ollut tyttarelle turvallinen paikka. Jeminan tuli saada perheen vanhemmilta suostumus tyttären sijoittamiseksi pois kotoa. Jemina kirjoittaa menneensä yksin kotikäynnille, koska se oli tapana siihen aikaan. Jemina kuvaa kotikäyntiään, tunteitaan kotikäynnillä sekä perheen kotia hyvin yksityiskohtaisesti.

”Kun soitin ovikelloa, kuulin, että monta lukkoa avattiin ja lisäksi varmuusketjuja. Kun ovi aukeni, näin valtavan suuren susikoiran seisomassa perheen isän vieressä. Minulla oli kädessäni sateenvarjo, jota koira murisi. Tajusin laittaa sateenvarjon hattuhyllylle heti oven viereen. Isä sulki ovesa kolme varmuuslukkoa, viisi abloy-lukkoa ja kolme

varmuusketjua. Tässä vaiheessa sydämeni hakkasi tosi lujaa, sillä tajusin, että olen vaarassa.

Minut ohjattiin keittiöön istumaan pirtin pöydän ääreen penkille siten, että takanani oli pakastinkaappi. Ikkunassa oli säleiverhot kiinni ja niiden päällä paksut kangasverhot. Perheen isä tuli istuman viereeni ja äiti istui vastapäätä, koira jaloissa lattialla koko ajan muristen.

En todellakaan alkanut puhumaan huostaanotosta tai sijoituksesta. En muista, mistä juttelin, mutta pääsin kuitenkin onnellisesti puolen tunnin kuluttua ovesta ulos. Muistan, kuinka juoksin bussipysäkille ja toivoin, että pääsen ehjänä takaisin työpaikalleni.

Kun sinne pääsin, minulle kerrottiin, että isä oli juossut edellisen sosiaalityöntekijän perässä leipäveitsi kädessä. Minulle ei ennen kotikäyntiä mitään tästä kerrottu.”

Seuraavana vuonna Jemina vaihtoi toisen alueen lastensuojelun yksikköön. Alueella oli paljon kaupungin vuokrataloja ja sosiaalisia ongelmia, mutta Jemina kuvaa työyhteisöä viihtyisäksi. Asiakasperheiden päihde- ja mielenterveysongelmat näkyivät hänen työssään. Erään asiakasperheen lapset olivat olleet lastensuojelun asiakkaita jo noin kymmenen vuoden ajan. Jemina meni kotikäynnille kyseiseen asiakasperheeseen, jossa kohtasi perheen neljä lasta sekä juoppoporukan.

”[Alueella] oli kaupan kulmalla puhelinkioski, josta menin soittamaan esimiehelleni, että hän tilaisi huolto poliisit avukseni. Esimieheni ei siihen suostunut, vaan totesi, että lapsia ei sijoiteta, koska Hymy-lehti kirjoittaisi. Olin täysin avuton, koska en voinut ilman esimieheni suostumusta ja poliisien apua sijoittaa lapsia.”

Esimiehen neuvosta Jemina kertoi perheelle tulevansa seuraavana päivänä uudelle kotikäynnille ja asettaneensa ehdoksi päihitteettömyyden. Seuraavana päivänä perheessä oli näennäisesti kaikki kunnossa. Jemina oli kuitenkin uudelleen yhteydessä sijoituksen

tarpeesta esimieheensä sekä lastensuojelupäällikköön. Molemmat olivat samaa mieltä siitä, ettei lapsia sijoiteta.

Perheen tilanne ei parantunut. Perheen isä otti Jemina yhteyttä ja pyysi tuttua sosiaalityöntekijää käymään, kun Jemina työskenteli jo muualla. Perheen äiti oli traagisesti kuollut kotonaan. Lapset sijoitettiin vihdoin. Myöhemmin selvisi, että isä oli aiheuttanut kuoleman.

”Kysynkin, pitikö näin tapahtua ennen kuin lastensuojelu teki sen, mitä sen olisi pitänyt tehdä monia vuosia aiemmin. (...) Kaikki lapset joutuivat vuosikausia elämään juoppomaailman keskellä eikä heille suotu parempaa elämää sen vuoksi, että pelättiin lehtien kirjoittavan.”

Jemina kirjoittaa työuran antaneen parhaimmat mahdolliset lähtökohdat sosiaalityöhön. Hän kertoo, ettei ole myöhemmällä urallaan kokenut yhtä rankkoja asioita. Jemina toteaa, että itse työ opetti eniten, mutta hän pääsi myös hankkimaan lisäkoulutusta työssään.

”Varsinaista perehdytystä en saanut. Kaikki tieto piti itse hankkia ja oppia käytännön kautta. Olen ollut todella tyytyväinen ensimmäisiin työkokemuksiini, sillä silloin sain parhaan oppini.”

Tekstinsä lopussa Jemina toteaa, että sosiaalityöntekijä on yhteiskunnallinen vaikuttaja, jonka tulee toimia ihmisten hyvinvoinnin puolesta.

”Koulutukseni aikana opin sen, että sosiaalityöntekijä on yhteiskunnallinen vaikuttaja. (...) En ole tyytynyt siihen, että asiat ovat vain jotenkin.”

Leila

Leilalla oli työskennellyt 15-vuotiaasta lähtien kaupan alalla ja kouluttautunut terveysalalle. Hänen ensimmäinen työkokemuksensa sosiaalityöntekijänä oli kesätyö, jossa hänen

vastuullaan oli toimeentulotuki ja lastensuojelu. Työpaikan ulkoiset puitteet olivat Leilan mielestä viihtyisät. Pienessä kunnassa oli vain kolme sosiaalityöntekijää. Kaksi muuta työntekijää jäi kesälomalle, jolloin Leila työskenteli yksin.

Pienessä kunnassa oli vähän asiakkaita. Sosiaalitoimessa ei näin ollen ollut ajanvarauskäytäntöä lainkaan. Joinakin päivinä Leilalla ei ollut yhtään asiakasta ja kiireisimpänäkin päivänä asiakkaita oli vain kaksi.

Leila kertoo, että toimeentulotukipäätöksiä tehdessään hän opetteli kaiken itsenäisesti. Hän kirjoittaa, että olisi tarvinnut perehdytystä ja apua.

”Aloin tehdä päätöksiä lukien ohjeista oppaasta toimeentulotuesta. Olin tosi kömpelö laskelman teossa ja ohjelman kanssa, en meinannut ymmärtää sen logiikkaa, sillä en ollut koskaan käyttänyt vastaavaa. En saanut siihen opastusta. Tuhersin laskelmia, kunnes jotenkin vahingossa aloin tajuta niitä. En osannut/kehdannut vaatia ketään istumaan vieressäni, sillä minun tuloni työpaikalle oli suuren kiitollisuuden paikka ja työntekijät odottivat minua kuin kuuta nousevaa.”

Leila ilmaisee pettymyksensä esimiehen toimintaan. Leila oli tehnyt virheellisen päätöksen toimeentulotuesta. Hän ei saanut suoraa palautetta, päätöstä ei katsottu uudelleen hänen kanssaan, eikä hän myöskään saanut tarkkaa ohjeistusta tuleviin vastaavanlaisiin päätöksiin.

”Sitten sosiaalijohtaja tuli huoneeseeni. (...) En ensin ymmärtänyt, että olin tehnyt jotain väärin, mutta jostain syystä tarkistin tekemääni päätöstä ja sitä oli muutettu.”

Eräänä kesäpäivänä Leilan ollessa ainoana sosiaalityöntekijänä paikalla, eräs vammaispalvelun asiakas tuli käymään toimistolla. Asiakas oli tyytymätön ja aggressiivinen, sillä hän ei ollut saanut haluamaansa palvelua tai päätöstä. Myöhemmin Leila kuuli, että asiakas oli aikaisemminkin käyttäytynyt aggressiivisesti työntekijöitä kohtaan.

”Hän hakkasi nyrkillä seiniä, repi tauuja irti. (...) Talossa oleva toimistos sihteeri oli pelästynyt niin kovin, että hän lukkiutui huoneeseensa ja soitti teknisen puolen miehet paikalle. Yritin rauhoitella asiakasta ja olin aivan pöllämystynyt kun yhtäkkiä kahdesta

ovesta paukkasi miehet huoneeseeni ja kysyivät mikä tilanne on? He totesivat, että on varmasti parempi, jos herra poistuu nyt. Mies säikähti myös, hämmentyi, pyysi anteeksi ja sanoi, että asiat riitelevät eivät ihmiset. (...) Menin etsimään sihteeriä, joka kertoi piiloituneensa huoneeseensa ja pöydän alle sillä tilanne oli ollut hänen mielestään niin uhkaava. En ollut tajunnut sitä. Olin vain ihan hämilläni, että mitä tässä oikein tapahtuu.”

Leila kirjoittaa ystävästyneensä muiden työntekijöiden kanssa myöhemmin, heidän palattuaan takaisin töihin. Leila kirjoittaa arvostavaan ja lämpimään sävyyn toisesta sosiaalityöntekijästä sekä sosiaalijohtajasta, jotka ovat hänelle tärkeitä niin kollegoina kuin ystävinäkin.

”[Sosiaalityöntekijä] kertoi, että oli ollut alalla 80-luvulta asti ja oli ensimmäistä kertaa elämässään uupunut, hänellä oli sydänoireita ja hän teki isoja virheitä työssään kiireen ja huolimattomuuden takia. Ystävästyin hänen kanssaan ja pidin noin 20 vuosikymmentä yhtä hänen kanssaan, joista viimeiset 10 vuotta olimme samassa työyhteisössä ja olin hänen esimiehenä. Hän itki, kun myönsin hänelle kannustuspalkkion ahkeruudelta, rohkeudesta ja vuosikymmenien motivaatiosta. Kun opin tuntemaan häntä ja hän oli levännyt lomansa ajan, hän oli paras opettaja ja asiantuntija, ketä minulla on ollut. Kävimme yhdessä kotikäynneillä ja perheiden tilanteita läpi ja mietimme yhdessä ratkaisuja. Myös sosiaalijohtajan kanssa ystävästyin ja tapaamme edelleen, vaikka hän on ollut jo vuosia eläkkeellä. Muistan hänet aina tarmokkaana, vahvana ja energisenä naisena, jota hän edelleen on.”

Leila pohtii tekstissään ihmisen pahuutta. Hänen mielestään ihmisen pahuudella ei ole rajoja, eikä esimerkiksi työntekijä voi kuvitella, minkälaisia asioita asiakkaille tapahtuu. Hän kertoo tilanteesta, jolloin sai tietää lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Leila oli kahden pienen lapsen äiti, minkä vuoksi lapsen hyväksikäyttö järkytti häntä syvästi. Hän kertoo tavanneensa työtehtävissä sekä hyväksikäytetyn lapsen vanhempineen sekä hyväksikäyttäjän.

”En vonut ymmärtää, miten en ollut huomannut/tajunnut tekijästä, kuinka vaarallinen tämä saattoi olla. Miten en nähnyt hänen pahuuttaan ja sairauttaan ja sitä mihin hän pystyi? Asia vaivasi pitkään minua.”

”Itselläni oli tuolloin kaksi pientä lasta, ja lapsen hyväksikäyttö kosketti syvästi. Tuntui aivan kamalalta, miten joku pystyi tuhoamaan lapsen elämän ja tekemään jotain sellaista.

Valitettavasti olen turtunut tähän, ajattelen, että ihmisen pahuudella ei ole rajaa eikä mielikuvistus pysty kuvittelemaan, mihin kaikkeen ihminen pahimmillaan pystyy. Uskon myös, että pahalla on tapana paljastua, jos ei heti niin aikanaan se tulee esiin. Ymmärrän myös, ettei sosiaalityöntekijä pysty näkemään minkälaiset ihmiset pystyvät pahuuksiin”

6 TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETO JA POHDINTA

Tässä pro gradu -tutkielmassani halusin selvittää, miten sosiaalityöntekijät kuvaavat uransa alkuvaiheita ja minkälaisia kokemuksia heillä on ensimmäisestä oman alansa työpaikasta. Kirjoituspyyntöni vastasi yhteensä 15 sosiaalityöntekijää. Kertomukset ovat ainutlaatuisia ja moniulotteisia. Ne ovat henkilökohtaisia ja persoonallisia näkemyksiä ja tulkintoja eri aikakausiin sijoittuvista kokemuksista. Sen vuoksi tutkimukseni tulokset eivät ole yleistettäviä. Sosiaalityöntekijät kuvasivat kertomuksissaan lyhyttä vaihetta elämässään, mutta pohtivat sen merkitystä myös laajemmin.

Löysin kertomuksista yhteisiä piirteitä, joiden perusteella luokittelin kertomukset neljään luokkaan. Nimesin kertomukset kertomuksiksi kaaoksesta, kertomuksiksi kokemuksen kautta oppimisesta, kertomuksiksi onnistuneista aluista ja kertomuksiksi hätkähdyttävistä asiakastilanteista. Kuvailin ja analysoin näitä luokkia luvussa viisi. Kertomuksista on löydettävissä yhteisiä piirteitä myös esimerkiksi perehdyttämiseen, työn vaativuuteen ja kollegojen tukeen liittyen.

Sosiaalityön monet ulottuvuudet asettavat uudelle työntekijälle haasteita. Sosiaalityöntekijän työhön vaadittavien taitojen oppiminen edellyttää laajaa koulutusta, mutta myös yksilöidyn perehdytyksen työtehtävään. Sosiaalityöntekijä saa ammattiinsa liittyvää tietoa koulutuksesta ja käytännöstä (Heinonen 2007, 29). Ammattitaito tai asiantuntijuus karttuu vähitellen osaamisen lisääntyessä. Koulutus ei siis yksin riitä, vaikka se antaakin muodollisen pätevyuden sosiaalityöntekijän ammatin harjoittamiseen. Työntekijä oppii työssään sekä hankkii lisä- ja täydennyskoulutusta mahdollisuuksien mukaan. Sosiaalialan asiantuntijuuteen liittyvät olennaisesti vuorovaikutus- ja yhteistyötaidot. Tietojen ja taitojen lisäksi työn eettisen ulottuvuuden hahmottaminen on tärkeä. (Helminen 2015, 79, 81, 90.)

Neljä sosiaalityöntekijää kuvasi kokemuksiaan ensimmäisessä sosiaalityön työpaikassaan kaaosmaiseksi, jopa traumaattiseksi. Työyhteisöissä ilmeni suuria puutteita. Työntekijöitä oli Ruutin työyhteisössä liian vähän ja perehdytys jäi hyvin vähäiseksi. Asiakkaiden ongelmat olivat niin suuria, että niihin tarttuminen oli uudelle työntekijälle lähes mahdotonta. Riitan työ mielenterveys- ja päihdeasiakkaiden kanssa osoittautui raskaaksi,

sillä useinkaan keinoja asiakkaiden auttamiseen ei ollut. Lisäksi vasta perustetulla yksiköllä ei ollut läsnä olevaa esimiestä ja Riitta koki yhteistyön esimiehen kanssa muutoinkin vaikeaksi. Virve kirjoitti olleensa lastensuojelun sosiaalityöntekijänä peloissaan, sillä työ oli erittäin vaativaa. Hän kertoo olleensa syvästi ahdistunut aina ennen uuden työviikon aloittamista. Lisäksi hän kyseenalaistaa kokemattomien työntekijöiden rekrytoinnin lastensuojelun sosiaalityöhön työn vaativuuden vuoksi.

Viiden sosiaalityöntekijän kertomuksissa tulee esille, että alkuvaiheessa he kokivat työssään rankkoja asioita. Työkokemuksen ja tiedon puute vaikuttivat siihen, että työ tuntui haastavalta. Alun haastavat kokemukset ovat olleet kuitenkin sellaisia, joista he kertovat oppineensa paljon. Alussa koetut vaikeat tilanteet ovat auttaneet heitä urallaan myöhemmin, kuten Mari kirjoitti. Työssä opitut asiat ja kokemukset ovat siis olleet pohjana työssä karttuvalla hiljaiselle tiedolle. Sipilän (2011) mukaan sosiaalityön hiljainen tieto on tietoa vuorovaikutuksesta, asiakkaan tilanteen tunnistamisesta ja sijoittamisesta yhteiskunnalliseen viitekehykseen sekä taitoa toimia asiakkaan kanssa. Oppimista ja asiantuntijuuden kasvua tapahtuu siis kokemuksen myötä ja työssä tehtyjen virheiden kautta.

Maire ja Lea kertovat pohtineensa paljon työhön liittyvää juridista vastuuta. Maire tarkentaa, että juridinen vastuu tuntui hänestä erityisen suurelta juuri nuoren iän ja kokemuksen puutteen vuoksi. Hän tuo esille, että työtä on jatkuvasti enemmän kuin mihin työaika riittää. Vappu tuo esille ristiriidan koulutuksen ja työelämän välillä. Hän kokee, ettei koulutus antanut hänelle riittäviä valmiuksia käytännön työhön.

Kymmenen sosiaalityöntekijän tekstissä kiitetään kollegojen antamaa tukea. Työyhteisöltä saatu tuki siis helpottaa uudessa työssä selviytymistä ja auttaa työhön perehtymisessä. Kirjoittajat kertovat myös työpaikalla muodostetuista ystävyysuhteistaan. Riitan työyksikkö oli kokonaan uusi, eikä työyhteisöllä ollut läsnä olevaa esimiestä. Virve sen sijaan selviytyi työstään esimiehen vahvalla tuella. Alun vaikeudet saivat sekä Riitan että Virven pohtimaan, onko sosiaalityö ylipäänsä oikea ala heille. Ruut päätyi irtisanoutumaan ensimmäisestä työpaikastaan kahden viikon jälkeen. Riitta työskenteli pitempään, mutta uupui työssään.

Myös Katri Vähäsoinin (2008) tutkimuksessa mukana olleiden lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemukset työn alkuvaiheesta olivat samansuuntaisia kuin näiden

kertojien kokemukset. Vähäsoinin tutkimustulosten mukaan työntekijät eivät kokeneet saaneensa koulutuksesta riittäviä valmiuksia työskentelyyn sosiaalityöntekijänä, eikä perehdytys ollut riittävällä tasolla. Työntekijät joutuivat selviytymään työssään jotakuinkin itsenäisesti ja tukeutumaan työkavereihin. (Vähäsoini 2008, 61, 63-64, 68, 77.) Niin ikään Vartian (1992) tutkimustuloksissa painottuu se, että noin puolet tutkimukseen osallistuneista työntekijöistä koki perehdyttämisessä olleen puutteita. Työtovereiden tuki ja myönteinen suhtautuminen kuitenkin edesauttoi työssä viihtymistä. (Vartia 1992, 32, 48, 61-62, 75.)

Työssä jaksamiseen vaikuttaa myös taito asettaa rajoja, kuten Hertta kirjoittaa. Uutena työntekijänä oman työnkuvan rajaaminen ei ole välttämättä luontevaa, erityisesti koska oma työ ei ole vielä kunnolla hahmottunut. Peppi kirjoitti samasta asiasta. Hän kertoo myöntäneensä alkuvaiheessa palveluja enemmän yhteistyökumppaneiden ohjaamana kuin oman ammattitaitonsa pohjalta. Saija kertoo tulleen nuorena työntekijänä asiakkaiden huijaamaksi, mutta toteaa niin tapahtuvan toisinaan myös kokeneemmille työntekijöille.

Neljälle työntekijälle ensimmäinen työpaikka on osoittautunut myöhemmän uran kannalta parhaaksi mahdolliseksi. Yhteistä kaikille näille neljälle kertojalle on se, että he kaikki ovat saaneet tukea ja kannustusta työyhteisössään. He ovat myös kokeneet, että heihin on työntekijöinä luotettu. Unelma ja Lea ovat saaneet työsuhteen alussa työskennellä kokeneen kollegan työparina ilman kokonaisvastuun ottamista. Työparityöskentely antaa hyvän mahdollisuuden reflektoida työtä kokeneemman kollegan kanssa säännöllisesti. Howen (2008) mukaan reflektio on tärkeää tunneällyn ja inhimillisyyden säilyttämiseksi. Luodon (2008) nostaa esille sen, että tunteiden työstäminen vaikuttaa olennaisesti työssä jaksamiseen. Myös Mänttari-van der Kuipin (2015) tutkimuksen mukaan työpaikan hyvä ilmapiiri ja kollegojen tuki parantavat työssä jaksamista.

Jemina ja Leila kirjoittivat hyvin yksityiskohtaisesti ja elävästi vuosikymmenien takaisista asiakastilanteista, joissa väkivallan uhka on ollut ilmeinen. Jemina joutui uhkaavaan tilanteeseen kotikäynnillä asiakasperheen luona. Toisesta asiakasperheestä taas tuli ilmi asioita, jotka järkyttivät Jeminaa. Hän kokee avuttomuuden tunnetta siksi, että ei voinut tuolloin toimia perheen lasten hyväksi esimiehen vastustuksen vuoksi. Leila puolestaan kirjoittaa asiakkaasta, joka käyttäytyi aggressiivisesti toimistossa. Väkivalta ei kohdistunut ihmisiin, mutta tilanteen vakavuus selvisi Leilalle kunnolla vasta tapahtuman jälkeen.

Hurtigin ja Laitisen (2006) mukaan ensimmäiset pahuuden kokemukset voivat olla työntekijöille hyvin traumaattisia.

Kaikkien kertojien teksteistä ei käy ilmi, milloin he ovat työuransa aloittaneet. Osa kertojista on aloittanut työssä hiljattain. Joidenkin kertojien kokemukset ajoittuvat kymmenien vuosien taakse. Venla, Sini ja Jemina ovat aloittaneet työuransa 1970-luvulla ja Vappu 1980-luvulla. Kirjoittajat ovat siis saaneet ajallista etäisyyttä uransa alun tapahtumiin. Venla arvelee, että työuralla koetut vaikeat asiat vaikuttavat häneen edelleen.

Ajallinen etäisyys näkyy myös esimerkiksi ammattinimikkeissä. Venla työskenteli ensimmäisessä sosiaalityön työpaikassaan sosiaalitarkkaajana ja Sini sosiaalihoitajana. Molemmat nimikkeet ovat jääneet pois käytöstä. Lisäksi sosiaalityön organisaatiot ovat erilaisia kuin joidenkin kertojien kuvaamana aikana. Esimerkiksi Jeminan työ avioliiton ulkopuolella synnyttäneiden äitien kanssa on sellaista, jota ei sosiaalityön rakenteissa enää tuossa muodossa ole. Venlan ja Sinin työyhteisöille on järjestetty työhönohjausta, josta he molemmat ovat kokeneet saavansa tukea työhön. Tuohon aikaan työhönohjaus on ollut uusi menetelmä, jonka saaminen ei ole ollut itsestään selvää.

7 LOPUKSI

Tavoitteenani oli kuulla sosiaalityöntekijöiden kokemuksia uransa alkuajoilta. Valitsemani aihe oli sellainen, joka herätti mielenkiintoa. Aihe on aina ajankohtainen, sillä työelämään siirtyy jatkuvasti uusia sosiaalityöntekijöitä. Sosiaalityöntekijöiden työtilanne on hyvä ja koulutuspaikkoja on jatkuvasti lisätty. Sain kirjoituspyyntöni enemmän vastauksia, kuin olin osannut toivoa. Vastaukset olivat myös huomattavasti laajempia kuin mitä odotin. Saamani aineisto on näin ollen runsas ja riittää hyvin pro gradu -tutkielman aineistoksi. Olen erittäin kiitollinen kaikille niille sosiaalityöntekijöille, jotka vastasivat kirjoituspyyntöni.

Koin narratiivisen tutkimuksen tekemisen rönsyileväksi. Tutkimusprosessin hallinta oli aika ajoin minulle vaikeaa. Tutkimukseni ei edennyt loogisesti eikä johdonmukaisesti eikä myöskään valmistunut suunnitellussa aikataulussa. Opiskelun, työn ja muun elämän yhdistäminen on ollut ajoittain erittäin haastavaa. Tutkielmani rakenne muotoutui ajan myötä erilaiseksi kuin millaiseksi sen alun perin suunnittelin.

Kertomusten sijoittuminen eri vuosikymmenille herättää lisäkysymyksiä. Olisi mielenkiintoista saada aikaan vuoropuhelua eri vuosikymmenillä työuransa aloittaneiden sosiaalityöntekijöiden välillä. Toinen näkökulma voisi olla se, että tarkasteltaisiin sosiaalityöntekijän uran alkuvaiheita eri kokoisissa työyhteisöissä ja eri puolilla Suomea. Pienen kunnan tai kuntayhtymän yhdistetty sosiaalityö lienee lähtökohtaisesti hyvin erilaista kuin isossa kaupungissa tehtävä sektoroitunut sosiaalityö. Sosiaalityö on naisvaltainen ala, mistä kertoo myös se, että kaikki kirjoituspyyntöni vastanneet sosiaalityöntekijät ovat naisia. Miesten näkökulma puuttuu siis tästä tutkimuksesta, mikä on valitettavaa. Työuraansa aloittavien miespuolisten sosiaalityöntekijöiden kokemusten tutkiminen täydentäisi tämän tutkielman tuloksia. Toisaalta uskon yksilöiden kokemusten välisten erojen johtuvan pikemminkin persoonasta kuin sukupuolesta.

Sosiaalityön tutkimuksessa yleisesti ja tämän tutkielmani aineistossa korostuu se, että sosiaalityössä ihmiset ja vuorovaikutus ovat työn keskeisiä elementtejä. Asiakassuhteet ja muut työyhteisön jäsenet ovat työntekijöille olennaisia. Työtä ei tehdä yksin vaan toisten sosiaalityöntekijöiden sekä laajemman sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten verkoston kanssa. Jotkut asiakkaat ja asiakastilanteet ovat mieleenpainuvia.

Sosiaalityöntekijöiden perehdyttäminen on jokaisessa organisaatiossa järjestetty omalla tavallaan. Näiden kertomusten perusteella toivon, että perehdyttäminen olisi aina suunnitelmallista ja pitkäjänteistä. Työ opettaa, mutta kaikkea ei tarvitse oppia niin sanotusti kantapään kautta. Pitkään työskennelleiden sosiaalityöntekijöiden tuki ja kannustus on tarpeen uusille työntekijöille, mitä ei sovi koskaan unohtaa. Toisaalta uusien työntekijöiden kannalta ilmapiirin on oltava sellainen, joka tukee avointa vuorovaikutusta ja konsultaatiota kaikissa tilanteissa. Myönteinen vuorovaikutus tukee työntekijöiden työkykyä ja työssä viihtymistä. Ilmapiirillä on merkitystä myös niissä tilanteissa, kun työntekijä, työkokemuksen määrästä huolimatta, tarvitsee keskusteluapua esimerkiksi vaikean asiakastilanteen läpikäymiseen.

Toivon tutkielmani tuloksia hyödynnettävän uusien työntekijöiden perehdyttämisen käytännön suunnittelussa. Tutkimustulokseni tuovat näkyväksi työyhteisöjen käytäntöjä ja kulttuureja. Toivon myös, että pystyn työurallani tukemaan uusia työntekijöitä työyhteisössäni niin, että he pääsevät niin sanotusti sisälle työhön ja työyhteisöön. Niin ikään toivon säilyttäväni avoimen asenteen uuden oppimiseen sosiaalityön kentällä ja muuttuvissa rakenteissa.

LÄHTEET

Banks, Sarah (2012) *Ethics and Values in Social Work*. Palgrave Macmillan.

Benner, Patricia (1991) *Aloittelijasta asiantuntijaksi*. WSOY.

Blok, Willem (2012) *Core Social Work: International Theory, Values and Practice*. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers.

Bold, Christine (2012) *Using Narrative in Research*. Sage Publications.

Boshuizen, Henny (2004) *Does Practice Make Perfect? A slow and discontinuous process*. Teoksessa Boshuizen, Henny, Bromme, Rainer & Gruber, Hans (toim.) *Professional Learning: Gaps and Transitions on the Way from Novice to Expert*. Kluwer Academic Publishers, 73-95.

Boshuizen, Henny, Bromme, Rainer & Gruber, Hans (2004) *On the Long Way from Novice to Expert and How Travelling Changes the Traveller*. Teoksessa Boshuizen, Henny, Bromme, Rainer & Gruber, Hans (toim.) *Professional Learning: Gaps and Transitions on the Way from Novice to Expert*. Kluwer Academic Publishers, 3-8.

Chase, Susan E. (2013) *Narrative Inquiry. Still a Field in the Making*. Teoksessa Denzin, Norman K. & Lincoln, Yvonna S.(toim.) *Collecting and Interpreting Qualitative Materials*. Sage Publications.

De Fina, Anna (2016) *Narrative Analysis*. Teoksessa Hua, Zhu (toim.) *Research Methods in Intercultural Communication: A Practical Guide*. Wiley Blackwell, 327-342.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2014) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Eteläpelto, Anneli & Collin, Kaija (2004) From Individual Cognition to Communities of Practice. Theoretical Underpinnings in Analysing Professional Design Expertise. Teoksessa Boshuizen, Henny, Bromme, Rainer & Gruber, Hans (toim.) Professional Learning: Gaps and Transitions on the Way from Novice to Expert. Kluwer Academic Publishers, 231-249.

Flick, Uwe (2009) An Introduction to Qualitative Research. Sage Publications.

Heinonen, Hanna (2007) Kohti syvempää ymmärrystä sosiaalityössä. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro16. Helsinki: Yliopistopaino.

Helminen, Jari (2015) Kurkistuksia ammatillisen osaamisen jäsentämiseen - Esimerkkinä ammatillinen osaaminen varhaisen tuen työkentillä. Teoksessa Helminen, Jari (toim.) Osaamiseksi kokemus jokainen. Näkökulmia oppimiseen ja hyvinvointialalla tarvittavan osaamisen muodostumiseen. Tallinna: United Press Global, 77-92.

Howe, David (2008) The emotionally intelligent social worker. New York: Palgrave Macmillan.

Hurtig, Johanna & Laitinen, Merja (2006) Varjojen jäljillä. Teoksessa Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.) Pahan kosketus. Ihmissyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Juva: PS-kustannus, 192-198.

Hänninen, Vilma (2015) Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-kustannus.

Hänninen, Vilma (2002) Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Yliopistopaino.

IFSW (2014) Maailmanlaajuinen sosiaalityön määritelmä [<https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>]

Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Tampere: Vastapaino.

Kempainen, Tarja, Koskinen, Simo, Pohjola, Anneli & Urponen, Kyösti (1998) Sosiaalityö epävarmuuden oloissa. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Keskinen, Elisa, Kiiski, Kati, Kuusinen-James, Kirsi & Vuorijärvi, Petri (2017) Selvitys sosiaalityöntekijän tehtävissä tilapäisesti toimimisen valtakunnallisesta tilanteesta. Sosiaalialan osaamiskeskukset.

Kettunen, Annika, Lehtilä, Laura ja Huhtala, Mari (2012) Sosiaalityöntekijöiden eettinen kuormittuneisuus ja eettiset dilemmat. Teoksessa: Grönroos, Maarit, Hirvonen, Anna & Feldt, Taru (toim.) Eettinen kuormittuneisuus ja eettisten dilemموjen sisällöt kaupunkiorganisaation eri ammattiryhmillä. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 354, 100-119.

[<https://docplayer.fi/20186065-Maarit-gronroos-anna-hirvonen-taru-feldt-toim.html>]

Kosonen, Pekka A. (2005) Sosiaalialan ja hoitotyön asiantuntijuuden kehityshedot ja opiskelijavalinta. Jyväskylän yliopisto.

Kupias, Päivi & Peltola, Raija (2009) Pehdyttämisen pelikentällä. Tampere: Juvenes Print.

Kuusinen-James, Kirsi & Seppänen, Marjaana (2018) Sosiaalityö valinnanvapauden edessä. Teoksessa Juvonen, Tarja, Lindh, Jari, Pohjola, Anneli & Romakkaniemi, Marjo (toim.) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2018. UNIPress, 66-86.

L 26.6.2015/817. Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. [www.finlex.fi]

L 20.3.2015/254. Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. [www.finlex.fi]

L 31.12.2014/1301. Sosiaalihuoltolaki. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. [www.finlex.fi]

L 23.8.2002/738. Työturvallisuuslaki. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. [www.finlex.fi]

Landgrén, Saana & Pesonen, Tiia (2014) Vastavalmistuneiden urapolut 2014. Vuosina 2012-2013 valmistuneiden Talentian jäsenten sijoittuminen työelämään. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.

Lindh, Jari, Hautala, Sanna & Romakkaniemi, Marjo (2018) Sosiaalityön asiantuntijuus heikoimmassa asemassa olevien kanssa tehtävässä työssä. Teoksessa Juvonen, Tarja, Lindh, Jari, Pohjola, Anneli & Romakkaniemi, Marjo (toim.) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2018. UNIpress, 39-65.

Lindh, Jari, Pohjola, Anneli, Juvonen, Tarja & Romakkaniemi, Marjo (2018) Johdatus sosiaalityön asiantuntijuuden muutokseen. Teoksessa Juvonen, Tarja, Lindh, Jari, Pohjola, Anneli & Romakkaniemi, Marjo (toim.) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2018. UNIpress, 9-15.

Lindqvist, Martti (2006) Paha, ymmärtämisen rajat ja auttamisen varjo. Teoksessa Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.) Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Juva: PS-kustannus, 168-191.

Lohi, Saila & Niiranen, Vuokko (2005). Yksin tätä työtä ei voi tehdä. Sosiaalityöntekijöiden osaamisen tuki ja osaamisen jakaminen lastensuojelutyössä. Kuopion yliopisto.

Luoto, Mari (2008). Tunteet sosiaalityöntekijän arjessa – Sosiaalityöntekijöiden päiväkirjamerkintöjä tunnekokemuksistaan työssä. Teoksessa Huotari, Kari & Hurtig, Johanna (toim.) Sosiaalityötä monitoroimassa. Helsinki: Yliopistopaino.

Matinlompolo, Unto (2006) Pahan keskellä. Teoksessa Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.) Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Juva: PS-kustannus, 18-41.

Mänttari-van der Kuip, Maija (2015) Work-related well-being among Finnish frontline social workers in an age of austerity. Jyväskylän yliopisto.

Paasio, Petteri (2018) Tulevaisuuteen katsovan sosiaalityön asiantuntemus. Teoksessa Juvonen, Tarja, Lindh, Jari, Pohjola, Anneli & Romakkaniemi, Marjo (toim.) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2018. UNIpress, 249-277.

Payne, Malcolm (1996) What is Professional Social Work? Birmingham: Venture Press.

Pohjola, Anneli (2006) Pahan säikeitä auttamistyössä. Teoksessa Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.) Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Juva: PS-kustannus, 42-62.

Prince, Katinka & Boshuizen, Henny (2004) From Theory to Practice in Medical Education. Teoksessa Boshuizen, Henny, Bromme, Rainer & Gruber, Hans (toim.) Professional Learning: Gaps and Transitions on the Way from Novice to Expert. Kluwer Academic Publishers, 121-139.

Riessman, Catherine Kohler (2008) Narrative Methods for the Human Sciences. Sage Publications.

Sandelin, Pirkko (2012) Narratiivinen lähestymistapa terveystieteen opiskelijoiden ja terveydenhuollon työntekijöiden kokemuksellisten kertomusten tutkimisessa. Teoksessa Kiviniemi, Liisa & Koivisto, Kaisa & Latomaa, Timo & Merilehto, Milla & Sandelin, Pirkko & Suorsa, Teemu (toim.) Kokemuksen tutkimus III. Teoria, käytäntö, tutkija. Lapin yliopistokustannus.

Siirto, Ulla (2015) Monimutkainen valta hyvinvointialan työssä. Osaamiseksi kokemus jokainen. Näkökulmia oppimiseen ja hyvinvointialalla tarvittavan osaamisen muodostumiseen. Tallinna: United Press Global, 137-146.

Simons, P. Robert-Jan & Ruijters, Manon C.P. (2004) Learning Professionals: towards an Integrated Model. Teoksessa Boshuizen, Henny, Bromme, Rainer & Gruber, Hans (toim.) Professional Learning: Gaps and Transitions on the Way from Novice to Expert. Kluwer Academic Publishers, 207-229.

Sipilä, Anita (2011) Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet. Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.

Squire, Corinne (2013) From experience-centred to socioculturally-oriented approaches to narrative. Teoksessa Andrews, Molly & Squire, Corinne & Tamboukou, Maria (toim.) *Doing Narrative Research*. Sage Publications, 47-71.

Squire, Corinne & Andrews, Molly & Tamboukou, Maria (2013) Introduction. What is narrative research? Teoksessa Andrews, Molly & Squire, Corinne & Tamboukou, Maria (toim.) *Doing Narrative Research*. Sage Publications, 1-26.

Squire, Corinne & Davis, Mar & Esin, Cigdem & Andrews, Molly & Harrison, Barbara & Hydén Lars-Christer & Hydén Margareta (2014) *What is Narrative Research?* Bloomsbury.

Strasser, Josef & Gruber, Hans (2004) The Role of Experience in Professional Training and Development of Psychological Counsellors. Teoksessa Boshuizen, Henny, Bromme, Rainer & Gruber, Hans (toim.) *Professional Learning: Gaps and Transitions on the Way from Novice to Expert*. Kluwer Academic Publishers, 11-27.

Tuomi, Arja (1992) *Sosiaalityöntekijä – tunnetyöntekijä. Ajatuksia sosiaalityöstä tunnetyönä*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Vaininen, Satu (2011) *Sosiaalityöntekijät sosiaalisen ammattilaisina. Sosiaalityöntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden käsitykset sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden ammatillisesta toiminnasta 2000-luvun alussa*. Tampereen yliopisto.

Vartia, Maarit (1992) *Sosiaali- ja terveydenhuoltoalan henkilöstön henkisen hyvinvoinnin tukeminen: perehdyttäminen ja jatkuva oppiminen*. Teoksessa Elovainio, Marko (toim.) *Perehdyttäminen ja tiimityö. Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämismahdollisuuksia*. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus, 1-75.

Webster, Leonard & Mertova, Patricie (2007) *Using Narrative Inquiry as a Research Method. An Introduction to Using Critical Event Narrative Analysis in Research on Learning and Teaching*. Routledge.

Vähäsöini, Katri (2008) Noviisina lastensuojelussa. Aloittelevien sosiaalityöntekijöiden selviytyminen lastensuojelutyössä ja huostaanotto-prosessissa. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu -tutkielma.

LIITE: Kirjoituspyyntö

Olen yliopistokeskus Chydeniuksen sosiaalityön maisterivaiheen opiskelija. Sosiaalityön pro gradu -tutkielmassani tarkastelen julkisen sektorin sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja ajatuksia ensimmäisistä työpaikoista ja työuran alkuvaiheista. Tutkielmani ohjaajana toimii yliopistonlehtori Kati Turtiainen.

Voit kertoa nykyisestä työpaikastasi, mikäli olet urasi alkuvaiheessa tai muistella urasi alkuvaiheen kokemuksia. Voit käyttää alla olevia kysymyksiä kirjoittamisen tukena.

- Millaisia olivat ensimmäiset kokemuksesi sosiaalityöntekijänä?
- Milloin aloitit uuden työn ja minkälainen työpaikka se oli?
- Opiskelitko vielä vai olitko jo muodollisesti pätevä?
- Millainen oli työnkuvasi?
- Minkälaisiin tilanteisiin jouduit työsi alkuvaiheessa?
- Millainen työyhteisösi oli?
- Miten sait tarvittavaa tietoa ja tukea uuteen työhön liittyen (työn sisällöt/työyhteisö/asiakkaat/yhteistyökumppanit jne.)?
- Minkälaisia kokemuksia ja ajatuksia sinulla oli uuden työn aloittamiseen liittyen?
- Mitä ajattelet urasi alkuvaiheesta jälkikäteen?

Voit kirjoittaa nimettömänä. Kaikki henkilötiedot ja tunnistamista helpottavat tiedot jäävät ainoastaan omaan tietooni. Säilytän aineiston tutkielman valmistumiseen ja hyväksymiseen saakka, jonka jälkeen se hävitetään tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti. Voit toimittaa kertomuksen minulle sähköpostitse (anu.valikangas@gmail.com) tai paperiversiona osoitteeseen Yliopistokeskus Chydenius, yliopistonlehtori Kati Turtiainen, PL 567, 67701 KOKKOLA (kuoreen merkintä kirjoituspyyntö/Välikangas). Otan kirjoituksia vastaan 31.10.2016 saakka.

Anu Välikangas